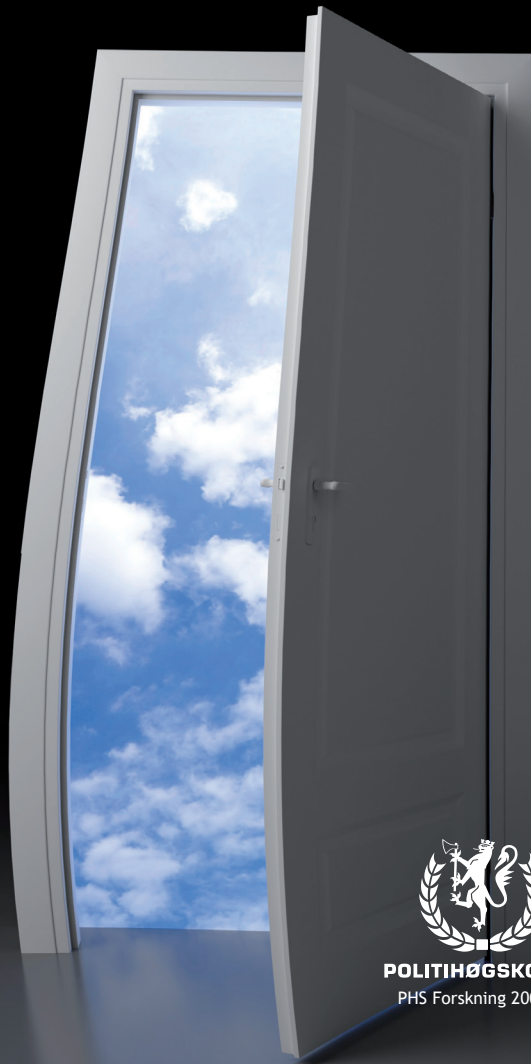

Marit Egge og Bjørn Barland

Tro, håp og mulighet

- evaluering av
et kriminalitetsforbyggende
ungdomsprosjekt i Skien

POLITIHØGSKOLEN

PHS Forskning 2009: 1

Marit Egge, Bjørn Barland

Tro, håp og mulighet

– evaluering av
et kriminalitetsforebyggende
ungdomsprosjekt i Skien

© Politihøgskolen, Oslo 2009

PHS Forskning 2009:1
ISBN 82-7808-062-3
ISSN 0807-1721

Det må ikke kopieres fra denne boka i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Alle henvendelser kan rettes til:

Politihøgskolen
FoU-avdelingen
Slemdalsvn. 5
Postboks 5027, Majorstuen
0301 Oslo

www.phs.no

Omslag: Tor Berglie
Layout: Eileen Schreiner Berglie, PHS
Trykk: Ilas grafisk

Forord

Denne rapporten bygger på evalueringen av et kriminalitetsforebyggende prosjekt, Gutteprosjektet. Prosjektet ble etablert for å møte en økning i kriminaliteten i et definert miljø i Skiensområdet, og hadde endring gjennom kvalifisering som sin hovedtilnærming.

Evalueringen ser på i hvilken grad prosjektet klarte å innfri forventningene på tre nivåer: endre den negative kriminalitetsutviklingen, etablere en interkommunal organisasjonsmodell for samarbeid mellom Skien og Porsgrunn og hindre utvikling av organisert kriminalitet blant deltagerne i prosjektet.

Evalueringen bygger blant annet på intervjuer med prosjektansatte og medlemmer av ressursgruppa. Alle har raust delt sine erfaringer. En særlig takk til prosjektleder Sigrid Løvlid, politibetjent Odd Harald Høvring og SLT-koordinator Rikke Syvertsen Raknes for faglighet og positiv imøtekommenhet!

Vi har også intervjuet fire av guttene i prosjektet. Deres bidrag gav viktig supplement og nye vinklinger. Vår utfordring til dem er: Fortsett å snakke - dere har mye å bidra med!

Internt ved PHS har Siv Runhovde vært assistent på prosjektet og blant annet skrevet ut alle intervjuene. Eileen Schreiner Berglie har gitt rapporten form og vært positivt støttende når det røyner på.

Oslo, februar 2009

Marit Egge, Bjørn Barland

Innhold

Sammendrag	7
1 Prosjektets begrunnelse og målsettinger	13
Målsetting på tre nivåer	13
Faglige springbrett	15
Ekstern evaluering	17
Metode: Prosess/følgforskning/aksjonsforskning	18
Datagrunnlag: Intervjuer/Møtereferater/Statistikk	20
Tidsramme/ressurser	21
Forventninger	22
Forebyggingsstrategier og innsatsarenaer	23
2 Gutteprosjektet – en del av en nasjonal problemforståelse	27
Problemer i Grenland	32
Utvelgelse og kjennetegn ved guttene	33
3 Forankring og samarbeid – modell for det faglige arbeidet	37
SLT-forankring	37
Organisering av det faglige samarbeidet	38
4 Å skape en endringsarena – ideologi og metoder i møte med ungdommene	51
Troen på vilje til endring	52
Kunnskap og kjennskap	54
Hva har motivert ungdommene til endring?	55
Skape mulighet for endring	56
Fra mistillit til tillit	56

Fra 'ukvalifisert' til kvalifisert	61
Fra konflikt til løsning	65
5 Måloppnåelse	67
Måloppnåelse på individnivå - utvikling og endring hos enkeltungdommer	67
Måloppnåelse på organisasjonsnivå	69
Målsettinger på samfunnsnivå	71
6 Verd innsatsen? – Drøfting og anbefaling	73
Beredskapsorganisering forankret i SLT	73
Å skape motivasjon om til handling – etablering av en endringsarena	76
Politiets medvirkning og rolle	79
Litteraturliste	81

Sammendrag

Gutteprosjektet var et lokalt forankret samarbeidsprosjekt rettet mot unge gutter med minoritetsspråklig bakgrunn i Skien og Porsgrunn. Prosjektet var forankret i Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT). Bakgrunnen for forsterket innsats overfor denne gruppen var en økning i registreringen av straffbare forhold hos enkelte ungdommer, og hovedmålet med prosjektet var å endre den negative utviklingen i disse ungdomsmiljøene.

Organisering av prosjektet

Gutteprosjektet var basert på å mobilisere de ressursene og tiltakene som allerede fantes lokalt. Prosjektorganiseringen inkluderte to prosjektansatte – en prosjektleder og en prosjektmedarbeider, begge i 100 % stilling. I modellen inngikk også en tverrfaglig ressursgruppe. Ressursgruppa bestod av representanter fra etater og enheter man mente ville bli sentrale i forhold til problematikken; politi, kulturetaten, Ungdomsteamet i barnevernet, SLT og Ambulerende team (senere ungdomsteamet) i Porsgrunn. Sammensetning og kompetanseprofil i ressursgruppa må ses i sammenheng med målsetningene for prosjektet. Ressursgruppa var i oppstarten sentral i å utforme en faglig og ideologisk plattform for Gutteprosjektet.

Å skape en endringsarena

Gutteprosjektet hadde endring gjennom kvalifisering som grunnleggende metode og prosjektet etablerte det vi har valgt å kalle en endringsarena. Denne hviler på to beslektede forutsetninger: 1) Å tro på vilje til endring og 2) Å skape mulighet for endring.

Tro på vilje til endring

En naturlig konsekvens av et grunnsyn basert på at ungdommene har en egenvilje til endring, er at prosjektet baserer seg på frivillighet, ikke tvang. Det forutsetter en viss grad av egenmotivasjon. For de prosjektansatte var utfordringen å komme i posisjon for å etablere kontakt, og gjennom tett oppfølging i hele prosjektperioden jobbe for å forsterke motivasjonen og endringsvilligheten hos den enkelte ungdom. En viktig del av motivasjonsarbeidet var å hjelpe ungdommene til å se at de hadde handlingsalternativer til kriminalitet.

De prosjektansatte var tilgjengelige for ungdommene ikke bare i vanlig arbeidstid, men i prinsippet døgnet rundt. Stor fleksibilitet når det gjaldt arbeidstid gav dobbel gevinst. For det første kunne man tilby ungdommene aktivitet på ettermiddag og kveld – den tiden som for mange av dem var vanskeligst å fylle med meningsfull aktivitet. I tillegg skapte det kontakt. De mange uformelle møtene bygget sakte men sikkert tillit mellom de prosjektansatte og guttene i prosjektet.

Å vise tiltro er en absolutt forutsetning for å bygge tillit. Men tillit bygges også ved at guttene opplevde at de ble sett, at de ble stolt på og at prosjektet tilbød reell hjelp fra voksne som hadde svar, løsningsalternativer og gjennomføringsstyrke.

Tilrettelegge for endring

Det ble tidlig klart at det guttene trengte og etterspurte var hjelp knyttet til helse, skole og jobb. Størstedelen av ungdommene hadde et ønske om å være som 'alle andre', få en utdanning, være russ, delta på de tingene som annen ungdom gjør. Utdanning ble derfor brukt som gulrot for deltakelse i prosjektet.

Guttene hadde, som alle ungdommer, rettighet til videregående utdanning. Prosjektet omskapte denne rettigheten til mulighet. Å tilrettelegge for guttenes innlemming og deltakelse i undervisning har vært et hovedmål som det har vært nedlagt mye arbeid i å få oppfylt.

I tillegg har det vært stor innsats rettet mot å skaffe guttene jobb, eventuelt ved siden av utdanning. Egne penger gav dem mulighet til å skaffe seg statusgjenstander som tidligere bare var oppnåelige gjennom kriminalitet.

I et prosjekt som dette kan spektakulære tiltak være fristende å ty til fordi det kan ha en positiv motivasjonseffekt og smører prosjektet. I Gutteprosjektet har man imidlertid ikke falt for fristelsen til å bedrive den type overbudspolitikkk. Prosjektet har hatt kvalifiseringstiltak som hovedtilbud når det gjelder aktiviteter.

Måloppnåelse

Ved oppstart av Gutteprosjektet var det forventet resultater på tre nivåer; individ-, organisasjons- og samfunnsnivå.

På *individnivå* var målet at guttene skulle avstå fra kriminelle handlinger. De skulle vise vilje til endring ved å være aktive når det gjaldt å søke og følge opp skole og/eller arbeid. Endringsarbeidet skulle ikke bare være knyttet til skole og jobb, men også til hjem og fritid. Et viktig delmål var å avklare og eventuelt stabilisere kontakten med familien og etablere nye sosiale nettverk.

I følge politiet har det vært en klar nedgang i kriminelle handlinger blant flertallet av guttene i prosjektet og guttene har – langt på vei, oppfylt målet knyttet til å være aktive i skole- og jobbsammenheng. Grunnene til at de har lykket er flere, men god kunnskap både om guttene og lokalmiljøet har vært avgjørende. Det viktigste suksesskriteriet har likevel vært vektleggingen av kontaktetablering og relasjonsbygging. De prosjektansatte har gjennom tett oppfølging og tilstedeværelse klart å etablere endringsprosesser hos hver enkelt ungdom.

Politiets rolle har vært avgjørende. Ikke bare fordi de sitter på viktige måleparametre (kriminalstatistikk), men også fordi de jobbet aktivt både for at guttene skulle få gjøre opp og legge bak seg tidligere straffesaker, og fordi de har jobbet fram alternative reaksjonsmåter.

Prosjektets målsetting på *organisasjonsnivå* var å etableres en interkommunal organisasjonsmodell for samarbeid mellom Skien og Porsgrunn med spesifikk kompetanse i forhold til målgruppen, noe som skulle legge grunnlaget for et framtidig samarbeid i regionen.

Det praktiske og faglige samarbeidet mellom Skien og Porsgrunn ble aldri etablert og prosjektet ble derfor aldri den prøvesteinen for samarbeid i Grenland som man hadde håpet. Det har imidlertid utviklet seg til et mer generelt samarbeid mellom Ungdomsteamene i Skien og i Porsgrunn og det er også blitt etablert faste rutiner for samarbeid på SLT-nivå i de to byene.

Det har ikke vært uttalte målekriterier knyttet til ressursgruppa. Ressursgruppa var ment å være prosjektets faglige tyngdepunkt der man skulle diskutere seg fram til målgruppe, metode og tiltak. Ikke minst skulle ressursgruppa være en samlet utkikkspost som kunne gi informasjon om hvordan utviklingen i prosjektet var og kvalitetssikre de tiltakene som ble iverksatt.

I forhold til de sentrale målsettingene knyttet til reetablering av utdanning eller etablering i arbeidslivet var sammensetningen av ressursgruppa mangelfull. Den manglet blant annet representasjon fra NAV og utdanningsetaten. I tillegg kom manglende engasjement blant annet fra barnevernet. Til sammen har det medført at ressursgruppa i mindre grad enn forventet har bidratt til å skape den endringsarenaen prosjektet bygget på. Prosjektet har imidlertid inngått i alternative samarbeidskonstellasjoner som har kompensert for manglende bredde i representasjonen i ressursgruppa.

Også på *samfunnsnivå* hadde man forventninger til at prosjektet skulle gjøre en forskjell, ved å hindre utvikling av organisert kriminalitet blant deltagerne i prosjektet. Det var i tillegg en klart uttrykt målsetting å unngå oppblomstring av fremmedfrykt og rasisme i nærmiljøet.

Når det gjelder gjengdannelse har prosjektet hatt en positiv effekt. Ved prosjektavslutning var ikke Gjemsøygjengen lengre et etablert begrep. I hvilken grad prosjektet har demmet opp for fremmedfrykt har vi ikke data på.

Prosjektet var tidvis mye omtalt i nyhetsbildet. Etter de første erfaringene med pressen ble det utviklet en strategi knyttet til eksponering og hvem som skulle utale seg. Det er en viktig lærdom fra Gutteprosjektet at det er nødvendig å tenke gjennom mulighetene for negativ eksponering, og ha beredskap for hvordan man skal møte det.

Kunnskap å ta med videre

Kriminalitetsforebygging er krevende på mange plan. Det er derfor viktig å være bevisste på den kunnskapsproduksjon som ligger i et prosjekt som dette.

Gutteprosjektet har særlig bidratt med kunnskap på tre områder:

1. Gutteprosjektet har vist hvor viktig det er at kommunen har en organisering som muliggjør god kunnskap om utviklingen i de ulike ungdomsmiljøene. Problemområdet som ble avdekket krevde imidlertid innsats ut over etablerte tiltak, og til tross for kontinuerlig innsats tok det lang tid før Gutteprosjektet ble startet opp. Evalueringen foreslår derfor å ansette en *beredskapskoordinator* tilknyttet SLT (evt. utvikle en beredskapsmodell). Koordinators oppgave vil være knyttet til å etablere kontakt med og iverksette tiltak overfor miljøer og fenomener som blir avdekket, men som det ordinære hjelpeapparatet ikke fanger opp eller har kapasitet til å møte.
2. Den andre lærdommen fra prosjektet som er verd å ta med videre er hvordan prosjektet bygget en *endringsarena*. Gutteprosjektet har endring gjennom kvalifisering som grunnleggende metode og har langt på vei maktet å omskape guttenes motivasjon til handling ved å gi dem reelle muligheter for å bli inkludert på arbeidsmarked, få utdanning og avslutte den kriminelle aktiviteten. Endringsarenaen som er bygget opp er knyttet til noen grunnprinsipper i møte med ungdommene. De viktigste er relasjonsbygging, hverdagskvalifisering, lokal forankring, individualitet og frivillighet.

3. Det tredje tema å hente lærdom fra er politiets involvering. Gutteprosjektet har vist at politiet er villig til å bruke store ressurser på samarbeid når de ser at ressursene de legger inn fører til resultater. Politiet har også vært positive til å prøve ut alternative straffereaksjoner. Politiets samlede innsats (forebyggende og påtale) har vært avgjørende for at så mange av ungdommene opplevde at de fikk en ny sjanse.

1 Prosjektets begrunnelse og målsettinger

Bakgrunn for prosjektet var en økning i kriminalitet hvor gjerningspersonene var gutter med minoritetsbakgrunn i alderen 15-23 år. Blant disse var det både innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre¹. Guttene hadde begått flere kriminelle handlinger og enkelte var tilknyttet kriminelle miljøer. De kriminelle handlingene omfattet gjentagende tyverier, trusler og til dels grov vold. Tidligere reaksjoner fra samfunnet hadde gitt liten eller ingen endring i guttenes atferd. På initiativ fra SLT (Samordning av kriminalitetsforebyggende tiltak) ble det bestemt å iverksette et tiltak rettet spesielt mot denne problematikken. Prosjektet ble kalt Gutteprosjektet.

Målsetting på tre nivåer

Gutteprosjektet har hatt som hovedmålsetting å hindre utvikling av organisert kriminalitet blant unge gutter med minoritetsbakgrunn i Skien og Porsgrunn.² Prosjektets hovedmålsetting var ment å gi resultater på tre nivåer; individnivå, organisasjonsnivå og samfunnsnivå.

¹ Statistisk Sentralbyrå innførte fra 2008 en ny standard for gruppering av personer med innvandringsbakgrunn. «Innvandrer» erstatter førstegenerasjonsinnvandrer og «norskfødt med innvandrerforeldre» erstatter andregenerasjonsinnvandrer eller etterkommer. Ikke-vestlig innvandrer blir erstattet av verdensdelene (SSB 2008). Vi vil følge SSBs nye standard i rapporten.

² Prosjektplanen som ligger til grunn for Gutteprosjektet ble revidert i januar 2007. I den reviderte utgaven er det spesielt beskrivelser og begrunnelser for utvalgsriterier som konkretiseres. Se også Østland 2005.

På *individnivå* har målsettingen vært at guttene i prosjektet skulle avstå fra nye kriminelle handlinger, resosialiseres og gis mulighet for bedre integrering. De skulle oppleve mestring og få hjelp til å skape egne framtidstvisjoner gjennom skole- og jobbtiltak samt delta i aktiviteter knyttet til hjem og fritid.

På *organisasjonsnivå* skulle det utarbeides en modell for samarbeid mellom Skien og Porsgrunn med mål å hindre etablering av organisert kriminalitet blant minoritetsungdom i de nevnte kommuner. Det skulle etableres en interkommunal tverrfaglig ressursgruppe med spesifikk kompetanse i forhold til målgruppen, samt arbeides for å etablere et framtidig samarbeid mellom Ambulerende team i Porsgrunn og Ungdomsteamet i Skien. Skien og Porsgrunn var ment å oppleve organisasjonsmessig læring av samarbeidet.

Målsettinger på *samfunnsnivå* var å se en utflating og nedgang i kriminalstatistikken for ordensforstyrrelser generelt og legemsbeskadigelser spesielt. Videre var det et mål å hindre utvikling av organisert kriminalitet blant unge gutter med minoritetsbakgrunn og motvirke en oppblomstring av fremmedfrykt og rasisme blant de øvrige innbyggerne. Ambisjonen var at prosjektet også kunne ha overføringsverdi til andre kommuner med likelydende problematikk.

I prosjektplanen ble det skissert følgende tiltak basert på faglige og metodiske tilnærminger:

- Tett oppfølging av et utvalg gutter gjennom relasjonsarbeid, individuelle tiltak og samtykkeerklæringer.
- Selvstendigjøring, resosialisering, grensesetting og frustrasjonskontroll som fokus i oppfølgingen.
- Tett samarbeid mellom utdannings-, tiltaks- og helseapparat.
- Etablering av ansvarsgrupper for hver enkelt deltager i gruppa.
- Hovedfokus på individuelle tiltak.

- Aktivitetstilbudene skal ta utgangspunkt i den enkeltes livssituasjon og muligheter.
- Det skal jobbes helhetlig og ungdommene skal få oppleve mestring i skole, jobb og på hjemmearenaen.
- Prosjektet skal etablere en base for ungdommen slik at de ikke må forholde seg til mange instanser \ personer i hjelpeapparatet.
- Det skal fokuseres på metodisk tilnærming gjennom hele prosjektperioden som i sin tur skal føre til hensiktsmessighet ovenfor den enkelte.
- Det er en målsetting om å utvikle en metodikk i det kriminalitetsforebyggende arbeidet gjennom prosjektet bestående av ressurspersoner fra Skien og Porsgrunn.

Faglige springbrett

Gutteprosjektet har ikke oppstått i et faglig vakuum. Det finnes en rekke større og mindre kriminalitetsforebyggende prosjekter rettet mot ungdom. Barne- og likestillingsdepartementet omtaler i erfaringsheftet *Føre var og etter snar – om ungdom, gjeng og kriminalitet* (2007) ni sentrale prosjekter som de har vært med å finansiere (hvorav Gutteprosjektet er ett av dem).

Gutteprosjektet er inspirert av flere av de omtalte prosjektene, blant annet var ressursgruppa på studietur til Trondheim for å studere prosjektet *En stein i elva* (Berg 2005). *En stein i elva* er et kvalifiseringsprosjekt for ungdom med minoritetsbakgrunn. Prosjektet tok utgangspunkt i 10 navngitte ungdommer som hadde utviklet asosial atferd, og målet var å forhindre oppblomstring av kriminelle ungdomsgjenger. Prosjektet var forankret i barnevernet som hadde en koordinerende rolle. Traumebehandling ble spesielt vektlagt.

Gutteprosjektet kan óg sammenliknes med og har hentet inspirasjon fra *Tett på*, et prosjekt med tilknytning til Furuset i Oslo i perioden 2001-2004

(Carlsson 2005). En guttegjeng i alderen 15 til 19 år hadde spredd frykt ved å terrorisere både medelever og lærere på ungdomsskolen og stått for alvorlig volds- og vinningskriminalitet som resulterte i lange fengselsstraffer for flere av guttene. I 2001 ble det tatt et initiativ for å stoppe videre kriminalitetsutvikling samt motvirke at de på nytt skulle havne i alvorlig kriminalitet etter endt soning. Man ønsket å få dem inn i varige skole- eller arbeidsforhold, og engasjere dem i fritidsaktiviteter. Ni gutter ble med i prosjektet på frivillig basis. Sentrale aktører var Friomsorgen i Oslo, Furuset bydel ved fritidssektoren og Furuset politipost. *Tett på* ble bemannet med tre heltidsansatte sosialarbeidere som lyktes i å skape det som beskrives som det viktigste virkemidlet i prosjektet: gode relasjoner til guttene.

Også *Mentorprosjektet* i Kristiansand trekkes frem som et prosjekt man har hentet inspirasjon og kunnskap fra (Carlsson 2006). Mentorprosjektet ble startet opp på utsiden av det offentlige hjelpeapparatet i 2004, men ble videreutviklet til et samarbeid mellom kommunens kriminalitetsforebyggende koordinator, politi og kommunale etater. Målgruppen var et titalls gutter med minoritetsbakgrunn i alderen 14 til 18 år som hadde deltatt i voldelige handlinger og spredd betydelig frykt i ungdomsmiljøet i Kristiansand. Mentorene skulle fungere som guttenes guider inn i normalsamfunnet. Arbeidsinnsatsen var preget av fleksibilitet og tilpasset guttenes rytme, ofte konsentrert til kvelder og helger, og ved behov på nattetid. Alle mentorene hadde selv minoritetsbakgrunn og i noen tilfeller samme språk og etnisk bakgrunn som den gutten de fulgte opp. Slik kunne de spille på erfaringer fra egen integreringsprosess og være et forbilde for guttene.

Skien hadde fra 2001 til 2003 vært forsøkskommune for et prosjekt som i særlig grad var rettet mot å prøve ut en alternativ reaksjonsform for ungdom mellom 15 og 18 år. Ordningen ble kalt *Ungdomskontrakt* (Egge 2004). Hensikten med kontrakten, som bygger på frivillighet og er individuelt utformet, er å motivere ungdom til lovlydighet gjennom at vedkommende får gjøre opp for seg og får hjelp til å gjennomføre skole, arbeid eller fritidsaktiviteter. Ungdomskontrakt forutsetter et nært samarbeid mellom

politi og kommune, og bygger på tett oppfølging av hver enkelt ungdom. Prosjektleder i Gutteprosjektet var også koordinator for forsøksordningen med Ungdomskontrakt.

Oppfølgingsteam med unge lovbrøyttere

Oppfølgingsteam med unge lovbrøyttere er et statlig finansiert tiltak som går over tre år. Som navnet tilsier er hovedmålsettingen å følge opp ungdom som har begått lovbrudd. Målgruppen er unge lovbrøyttere over og under kriminell lavalder opptil 18 år, samt ungdom som er registrert for alvorlig og/eller gjentatt og vedvarende kriminalitet. Ideologisk knytter oppfølgings-teamet seg til en restorative justice tankegang og sentrale samarbeidspartnere er påtalemyndighet, konfliktrådet, kriminalomsorgen, fylkeskommunen, kommunale enheter, mfl. I likhet med Ungdomskontrakten skal oppfølgingen tilpasses den enkelte ungdom og foreldrene skal involveres i samarbeidet. Intensjonen er at oppfølgingsteamene skal legge vekt på å finne frem til metoder som bidrar til ansvarliggjøring av den enkelte ungdom, men som også bidrar til gjenoppretting av skade påført andre personer spesielt eller lokalmiljøet mer generelt.

Ekstern evaluering

I prosjektplanen fra 2005 ble det anbefalt å gjennomføre en evaluering av prosessen med og resultatene fra Gutteprosjektet.

Skien kommune valgte Politihøgskolen til evalueringsoppdraget høsten 2005. I oppstarten av prosjektet var det et ønske om en relativt omfattende informasjonsinnhenting med blant annet aktiv deltagelse i møter og oppfølging av utvalgte prosjektmedarbeidere. Videre tenkte man seg deltagende observasjon og individuelle intervjuer og samtaler med deltagerne i prosjektet. I datainn-samlingen var det også inkludert intervjuer med hjelpeapparat, skole, foreldre eller andre viktige personer i guttenes liv.

Det ble tidlig klart at planen for datainnhenting var for ambisiøs. Evalueringen måtte fokusere på noen færre, men samtidig sentrale områder i prosjektet. Blant annet ble deltagende observasjon knyttet til deltakerne revurdert, da det ville kreve mye tid å oppnå en tilstrekkelig og nødvendig tillit mellom forskerne og ungdommene i prosjektet. Mange av ungdommene var svært skeptiske til 'autoriteter' og en tilstedeværelse fra en eller flere forskere kunne vanskeliggjøre gode tillitsrelasjoner til de sentrale voksne i prosjektet. Tilsvarende argumentasjon lå til grunn for at det ble bestemt å ikke inkludere slektninger og nær familie i datainnsamlingen.

I samarbeid med oppdragsgiver konsentrerte Politihøgskolen evalueringen om to sentrale forhold. Det første var å evaluere tilnæringsmåte, metode og tiltak direkte rettet mot guttene i prosjektet. Dernest var det å se på prosjektorganiseringen - både prosjektmodellen og utviklingen av en interkommunal samarbeidsmodell. Evalueringen skulle særlig fokusere på hvordan denne modellen ble konstruert og om den fungerte i forhold til målsetningene i prosjektet.

Metode: Prosess/følgforskning/aksjonsforskning

Valg av og krav til metode i evalueringsforskning skiller seg ikke nevneverdig fra generelle krav til metodebruk. Som ved annen forskning, er problemstillingene som ønskes besvart styrende for valg av metode (Sverdrup 2002;115). Evaluering handler i stor grad om å måle virkninger og effekter av ulike tiltak. Det finnes mange tradisjoner og skoler innenfor evalueringsforskningen og det er gode tradisjoner for å diskutere ulike evalueringers verdi i forhold til hva som kan forventes av dem.

Sentrale retninger i nyere evalueringsforskning er den *beslutningsorienterte* evalueringen, den *brukerorienterte* evalueringen, *prosessevaluering* og den *målfrie* evalueringen (Sverdrup 2002;27-37).

En *beslutningsorientert* evaluering er ofte en evaluering bestilt av offentlige etater og instanser som ønsker å se effekt av ulike tiltak og i hvilken grad

evalueringsresultatene kan ligge til grunn for framtidig politikkutforming på området som er evaluert.

En *brukerorientert* evaluering har også klare målsetninger om å identifisere effekten av ulike tiltak. Det som særpreger denne tilnærmingen er at brukernes interesser står i fokus. Brukernes interesser vil legge føringer på evalueringsprosessen gjennom deltagelse i og innspill til de ulike fasene i evalueringen. Innspillene i en slik brukerorientert prosess handler om metoder og problemstillinger som skal belyses i løpet av evalueringen.

Proessorientert evaluering er orientert mot innsikt, forståelse og læring underveis og gjennom en prosess. Det er de som styrer, administrerer og iverksetter tiltak som ofte er de mest sentrale i denne formen for evaluering. Et annet kjennetegn er at det ofte er organiseringen av tiltakene som blir studert, analysert og vurdert.

Målfrie evalueringer er som navnet tilsier en evalueringsform som nedtoner eller ikke fokuserer på mål eller effekten av tiltak: «Denne evalueringens organiserende prinsipp er resultatene av innsatsen eller tiltakene og ikke deres mål. Tanken bak denne evalueringsformen er at ved å unnlate å rette søkelyset mot målene, kan man i større grad få et bilde av de totale virkningene tiltaket produserer» (Sverdrup 2002;34).

Evalueringen av Gutteprosjektet har vært en mellomting mellom en *beslutningsevaluering* og en *prosessevaluering*. Resultatene og anbefalingene som vi kommer med, kan ligge til grunn for beslutninger om eller videreføring/ utvikling av nye tiltak.

Samtidig har selve evalueringsprosessen foregått i tett dialog med de som skulle evalueres. Det at oppdragsgiver også ønsket en evaluering av modellen som kommunen valgte i dette tiltaket viser at evalueringen i noen faser lå nærmere en *prosessevaluering*.

For oppdragsgiver var det viktig at evalueringen skulle komme i gang så raskt som mulig for å følge prosjektet gjennom hele prosjekttiden, og at datainn-

samlingen startet tidlig slik at det var mulig å se eller identifisere endringer som skjedde i arbeidet med Gutteprosjektet gjennom perioden. Som diskutert i presiseringen av oppdraget var det først og fremst organiseringen av og innholdet i modellen som skulle evalueres.

Datagrunnlag: Intervjuer/Møtereferater/Statistikk³

Deltagelse i møter i ressursgruppa

I perioden januar 2006 til juni 2008 deltok Politihøgskolen i 6 møter. Politihøgskolen har hatt ulike roller. I noen møter har rollen vært observatørens, andre ganger deltakerens. I en viss grad har Politihøgskolen gitt innspill til aktuelle tema, gjort rede for hvor evalueringsprosessen står og klargjort behov for tilgang til andre datakilder. Politihøgskolen har også deltatt aktiv i fagdebatter innenfor det kriminalitetsforebyggende arbeid av generell karakter, og i noen sammenhenger diskutert de ulike tiltakene i Gutteprosjektet opp mot andre erfaringer og forskningsresultater.

I et møte i april 2007 gjennomgikk politiet og prosjektleder sammen med Politihøgskolen nettverks- og slektskapsrelasjoner mellom deltagerne i prosjektet. I denne kartleggingen ble det også gitt en kort statusrapport, og mulig utvikling hos den enkelte deltager i forhold til skole, utdanning, kriminelle forhold osv.

Referater fra møter i ressursgruppa og rapporteringer

Rapporten bygger på alle referater fra ressursgruppa som er skrevet i perioden 14.08.05 til 23.06.08. I tillegg er alle halvårsrapportene fra prosjektet inkludert i datamaterialet.

³ Sentrale referansedokumenter: St.meld., politiske vedtak, politiets måldokumenter, SSB, KRÅD, Stein i elva, Tett på gjengen

Intervjuer

Alle medlemmene i ressursgruppa har vært intervjuet to ganger. Første intervju ble foretatt rett etter oppstart av evalueringen i juni- august 2006. De siste intervjuene ble avsluttet i juni 2008. Til sammen er det foretatt 19 enkeltintervjuer, ett intervju med to informanter og et gruppeintervju. Alle intervjuene har vært halvstrukturerte. Intervjuene er skrevet ut som tekst.

De første intervjuene var relativt åpne og vi ønsket at medlemmene i ressursgruppa skulle gi sin versjon av bakgrunnen for prosjektet og begrunne organiseringen ved oppstart. Videre var det viktig å få klarlagt den enkeltes forventning til prosjektet. Å få kartlagt den faglige forankringen den enkelte hadde med seg inn i arbeidet var også et tema i det første intervjuet. De siste intervjuene var en oppsummering av elementer fra det første intervjuet, men i avslutningsfasen ønsket vi også data på hvordan modellen hadde fungert i forhold til avdekking, iverksetting, koordinering og om det hadde vært en kunnskapsutvikling gjennom prosjektet.

I tillegg til medlemmene i ressursgruppa har fire av guttene som deltok i Gutteprosjektet blitt intervjuet. Også disse intervjuene halvstrukturerte, og det var to individuelle intervjuer og et gruppeintervju. Det ble i disse intervjuene forsøkt å kartlegge ungdommenes bakgrunn og hvordan og på hvilket tidspunkt de kom med i prosjektet. Intervjuene dreide seg også om hvordan tiltakene ble oppfattet, og i hvilken grad de hadde vært med på å endre atferd. Intervjuene ble avsluttet med deltagerens tanker og meninger om framtidsmuligheter og om planer for et liv uten kriminalitet.

Tidsramme/ressurser

Gutteprosjektet ble i hovedsak finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet (BLD). Midler ble mottatt gjennom departementets Storbyordning. Justis- og politidepartementet har bidratt med støtte, særlig rettet mot evalu-

eringen. I tillegg er det mottatt midler fra nasjonale stiftelser og fra fylket. Bevilgningene fra BLD blir gitt for ett år av gangen.

De økonomiske rammene for prosjektet var 1, 5 mill kr. Prosjektet hadde en tidsramme på 2,5 år med oppstart våren 2005. Prosjektet ble senere forlenget til ut 2008. Det skulle være inntil 10 deltagere i prosjektet.

Forventninger

'Alle' ønsket en endring i forhold til den definerte målgruppa. Forventninger kom fra mange kanter; politikere, samarbeidspartnere og ungdommene selv. Politiet var, særlig i starten, nøye med å påpeke at det var viktig med realistiske forventninger. Forventningspresset kunne oppleves overveldende. Prosjektleder gir uttrykk for hvordan hun opplevde det:

« Når du leste prosjektplanen var det ekstreme forventninger til prosjektet og den som skulle inn og gjøre en jobb der. Det er en form for ekstremsport jeg sa ja til.

Media

Media hadde et veldig fokus på problematikken rundt det kriminelle miljøet som Gutteprosjektet rekrutterte deltagerne fra. Gjennom lange perioder var media en sentral stemme i lokalmiljøet til å referere fra og gi innspill til debatten rundt dette miljøet. I en periode inviterte også en av de store avisene i distriktet til en leserblogg hvor publikum kunne tilkjenne sine meninger. Mange av innspillene som kom uttrykte sterk kritikk av miljøet og måten kommunen håndterte problemene på. I denne evalueringen har vi ikke sett på eller vurdert i hvilken grad og på hvilken måte media påvirket måloppnåelsen i prosjektet, men konstaterer at media var en faktor som var med på å prege prosjektet i deler av prosjektiden.

Forebyggingsstrategier og innsatsarenaer

Et prosjekt initiert av SLT er per definisjon et kriminalitetsforebyggende tiltak. Litteraturen har mange ulike måter å definere og forstå begrepet kriminalitetsforebygging. En mye brukt kategorisering er å skille mellom forebyggingsstrategier og forebyggingsnivå.

Forebyggingsstrategier

De tre mest omtalte forebyggingsstrategiene er sosial eller personrettet forebygging, situasjonell forebygging og lokalorientert forebygging (Balchen 1998).

Sosial/personrettet kriminalitetsforebygging innebærer at fokus rettes mot både samfunnsmessige og individbaserte årsaker til kriminalitet. Sosialforebyggende strategier har tradisjonelt hatt alle barn og unge, deres familie og skoleverket som målgruppe. Politiets rolle har blant annet vært knyttet til undervisning og deltakelse i ulike kampanjer.

Etter hvert er man blitt mer spesifikk både når det gjelder å finne fram til risikofaktorer som ligger i en persons omgivelser og ved å lære seg å identifisere personer med risikoatferd. Det åpner muligheten for å iverksette forebyggende tiltak for dem som står i fare for å utvikle eller har utviklet avvikende atferd.

I situasjonell kriminalitetsforebygging er det situasjonen, ikke personen som er i fokus. Innenfor denne strategien pekes det på fire hovedkategorier for tiltak: Man kan 1) Øke anstrengelsene, dvs. å gjøre det vanskeligere for en potensiell lovbrøtters ved for eksempel å installere sikkerhetslåser i hus og leiligheter eller adgangskontroll til visse bygninger. 2) Øke risikoen for å bli oppdaget ved bruk av elektroniske 'portere' for eksempel på flyplasser, eller formell overvåkning gjennom videoovervåkningskameraer og fotobokser. 3) Minske utbyttet og dermed gjøre det mindre attraktivt å begå kriminelle handlinger, for eksempel ved å bruke betalingskort i stedet for kontanter eller ved at kassaapparater tømmes regelmessig. 4) Man kan også *forbedre* situasjoner.

Eksempler på denne typen situasjonell forebygging kan være å sørge for flere offentlige toaletter og dermed minske sjansen for urinering på offentlig sted.

Det er ikke noen klar og presis definisjon av den siste forebyggingsstrategien *lokalorientert kriminalforebygging*, og strategien har heller ikke et klart teoretisk fundament slik som er tilfellet med sosial og situasjonell forebygging. Tre ulike tilnæringsmåter eller strategier trekkes frem; organisering av lokalområder, forsvar av lokalområder som «aksjon nabohjelp» og utvikling av lokalområder slik man ser det i nærpolitimodellen.

Forebyggingsnivåer og innsatsarenaer

En vanlig inndeling av forebyggingsnivåer er *primær, sekundær og tertiær*. Denne inndelingen er lånt fra medisin og gir assosiasjoner til tre behandlingsnivåer. Begrepene er ikke uten videre selvforklarende og logiske når man omtaler kriminalitetsforebygging, fordi medisin og samfunnsvitenskap bygger på ulike metoder og tilnærminger. Innenfor samfunnsvitenskapene er man i mindre grad i stand til å dokumentere kausalkjeder og må som hovedregel nøye seg med å fastslå samvariasjoner mellom for eksempel kriminalitet og andre sosiale fenomener. (For utdyping se for eksempel Erstad (1997) og Øia & Helland (2000)).

En alternativ måte å forstå kriminalitetsforebygging på er å knytte forebygging til tre *innsatsarenaer*; den byggende og tryggende, den forebyggende og den kriminalitetsforebyggende.

Den byggende og tryggende arena handler om oppvekst i sin alminnelighet. En god oppvekst har som resultat at barn bygger opp selvfølelse, mestringsrepertoar og handlingsalternativer. Dette er gode beskyttelsesfaktorer i forhold til mange av de utfordringene barn og unge møter – også kriminalitet. Men selv om *effekten* av en god oppvekst kan være kriminalitetsforebyggende, gir det bare begrenset mening å definere oppveksten som sådan eller de sentrale offentlige eller private institusjonene hvor barndommen leves som *kriminalitetsforebygging* per se (Egge m.fl. 2008, se også Jon 1994).

Det vi har valgt å kalle *den forebyggende arena* gjenkjennes ved at man styrker innsatsen der de byggende strukturene er svake; med andre ord iverksetter tiltak for å kompensere for sider ved oppvekstmiljøet som ikke fungerer optimalt. Det kan være sosialpedagogiske tiltak innenfor skole eller barnehage, styrking av foreldrerollen eller inkluderende tiltak som hjelper barn og unge med å bygge sosiale nettverk. Utgangspunktet er å identifisere sårbarhetsfaktorer. Arbeidet favner bredt og er i utgangspunktet ikke rettet mot en bestemt type problemutvikling. Tiltakene som iverksettes er *generelle* og 'hjelper' eller 'hjelper ikke' på flere problemområder – de er ikke rettet spesielt mot kriminalitet.

Innenfor den *kriminalitetsforebyggende arena* rettes oppmerksomheten mot miljøer med mange kriminalitetsutløsende faktorer og ungdom med identifiserbar risikoatferd, eventuelt ungdom som har begått lovbrudd og er registrert av politiet. Disse spesifikt kriminalitetsforebyggende tiltakene kan bygge på alle de tre strategiene som er beskrevet foran – og enten ha som målsetting å endre situasjoner man mener er kriminalitetsskapende, være lokalorienterte eller rette seg mot sosiale, medisinske eller psykologiske faktorer ved ungdommen selv, ved foreldrene eller ungdommens nære omgivelser. I de tilfellene der lovbrudd allerede er begått må endringsarbeidet bygges inn i reaksjonen som følger av den kriminelle handlingen.

Inndelingen i tre innsatsarenaer må ikke forstås dit hen at det bare er på den kriminalitetsforebyggende arenaen man forebygger kriminalitet. Som det fremgår vil gode byggende og tryggende oppvekstforhold være viktige beskyttelsesfaktorer mot en kriminell utvikling. Det samme gjelder de forebyggende tiltakene. Vi har imidlertid valgt å reservere begrepet *kriminalitetsforebygging* til de spesifikke tiltakene og det endringsarbeidet som iverksettes når det er identifisert faktorer som er kriminalitetsutløsende eller -drivende.

I følge KRÅDs *SLT-perm* (2005) kan SLT operere på alle disse tre arenaene, selv om vekten skal ligge på den kriminalitetsforebyggende. Evalueringen av SLT (Gundhus m fl 2008) viste at når man ser alle SLT-enheter under ett er

det ikke noen tydelig profil knyttet til forebygging. Innsatsen ble i like stor grad rettet mot alle tre innsatsområder. Gutteprosjektet er imidlertid tydelig forankret på den kriminalitetsforebyggende arena, slik den er definert over.

Evalueringen av SLT-modellen viser også at innenfor SLT er strategiene som benyttes i hovedsak knyttet til sosial- eller personrettet forebygging, mens situasjonell og lokalorientert forebygging i liten grad ble benyttet. Når det gjelder Gutteprosjektet plasserer dette seg også innenfor rammene til den sosial/personrettede forebyggingsstrategien.

2 Gutteprosjektet - en del av en nasjonal problemforståelse

Gutteprosjektet i Skien viser gjennom målsettingene en klar forankring i en nasjonal overordnet kriminalitetsforebyggende politikk. Det har gjennom de siste årene, og senest i NOU 2008:15 *Barn og straff - utviklingsstøtte og kontroll* vært en uttalt politisk målsetting å finne fram til mer formålstjenelige reaksjonsformer overfor unge lovbytere. Dette har utspring i en økende bevissthet om at politiets tradisjonelle reaksjonsformer ikke har hatt ønsket effekt. Heller ikke behandlingsapparatet og barnevernet oppnår alltid ønskede resultater knyttet til ungdom med uttalt volds – og rusproblematikk. Både politi og hjelpeapparat er derfor på leting etter andre og mer effektive måter å møte ungdom på; effektive i den forstand at de fører til endring. Gutteprosjektet føyer seg inn i denne tenkningen gjennom å søke alternative tilnæringsmåter og reaksjonsformer ved å ta i bruk handlingsrommet mellom strafferettens allmennpreventive hensyn, barnevernets individuelle tiltak, pedagogikkens læringsaspekter og behandlingsapparatets terapeutiske forståelse. Det er med andre ord et prosjekt som er avhengig av et forpliktende samarbeid mellom etater med ulikt ideologisk og lovmessig grunnlag, ulik metodikk og med stor faglig bredde.

Kriminalitet knyttet til enkelte innvandremiljøer har preget kriminaldebatten de siste tiårene. Framstillingen av kriminalitet knyttet til innvandrerungdom og spesielt ungdom med opprinnelse i Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand og Europa utenom EU/EØS er ofte unyansert og viser til en omtrentlig omgang med fakta. Statistikken forteller oss at innvandrerungdom og norskfødte med innvandrerforeldre som gruppe, ikke

er mer kriminell enn annen norsk ungdom i den 'store' kriminalitetsstatistikken. Ser man derimot på lovbruddskategoriene enkeltvis har norskfødte med innvandrereforeldre høyere representasjon i forhold til brudd på narkotikalovgivning, rus, vold og grov vold med bruk av kniv, enn andre grupper.

En ytterligere nyansering i statistikken det er viktig å merke seg er at det blant innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre, er en liten gruppe som står for en stor del av kriminaliteten. En gruppe på 3 % av alle siktede ungdommer i alderen mellom 15- 24 år sto for 35 % av alle oppklarte forbrytelser. Tallene viser at det er en problemopphopning i en relativt liten gruppe og at kriminaliteten ikke brer seg i hele ungdomspopulasjonen i innvandrermiljøene (KRÅD 2007;3)⁴. Statistikken forteller videre at norskfødte med innvandrereforeldre er mer kriminelle enn innvandrere, samt at kriminaliteten inntreffer ved et senere tidspunkt blant disse enn det som er tilfellet for etnisk norsk ungdom.

Forklaringer på overrepresentasjonen av innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i deler av kriminalstatistikken søkes gjerne i det som kalles *levetårforklaringer* og *kulturforklaringer*.

Levetårforklaringer tar utgangspunkt i opphopning av risikofaktorer knyttet til levekår, for eksempel lav eller mangelfull utdanning, høy arbeidsløshet og lav økonomisk status. I tillegg til å være risikofaktorer i levekårssammenheng, genererer disse faktorene marginalisering i samfunnet (Normann og Ugreinov 2007;67). Dette er i seg selv risikofaktorer for kriminalitet, men også kjennetegn på oppvekstvilkår som reproducerer kriminalitet (Skarðhamar 2007; kap.7). En annen måte å forstå levekårsindikatorer på er gjennom klassebegrepet. Innvandreringdom og norskfødte med innvandrereforeldre vil i større grad tilhøre en sosial klasse som opplever negative eller lite stimulerende oppvekstmiljøer. Dette er faktorer som påvirker rekruttering til kriminalitet, og som kan virke forsterkende i forhold til minoritetsungdom (Prieur 2004;90).

⁴ Statistikk rundt innvandrermiljøer og kriminalitet er omdiskutert. De fleste som beregner statistiske tall rundt dette er enige om overrepresentativiteten knyttet til vold, trusler og bruk av våpen (Prieur 2004;86).

Å se kultur som en utløsende faktor for kriminalitet er omstridt og bør gjøres med stor varsomhet. *Kulturforklaringer* tar utgangspunkt i at forskjellige kulturer har ulike normer for hva som er rett og galt. Majoriteten av samfunns-kulturer fordømmer og tar avstand fra kriminalitet og vold, og de fleste kulturer har mange fellestrekk.

En fare er at unyanserte fortolkninger av kultur som forklaring på kriminalitet kan misbrukes i en innvandrings- og integreringsdebatt⁵. Giertsen (1990) hevder at vi forklarer våre egne handlinger ut ifra individuelle valg, mens kultur blir brukt som forklaring når vi skal forklare handlingene til de vi ser på som annerledes. For eksempel vil ofte kvinnemishandling begått av en pakistansk mann forklares ut ifra muslimsk kultur, mens tilsvarende handling fra en etnisk nordmann forklares med individuelle brister.

Kulturforklaringer på kriminalitet kan videre gi et inntrykk av at alle som har bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand og Europa utenom EU/EØS deler en felles kulturforståelse. Dette kulturelle fellesskapet skal så forklare atferd, i dette tilfelle kriminell atferd. Det er en vanlig oppfatning at norskfødte med innvandrerforeldre begår kriminalitet fordi de står i en kulturkonflikt mellom det norske og foreldrenes kultur fra opprinnelseslandet. Myhre Lie (2000) argumenterer med at dette er problematisk fordi det bygger på et syn om at kultur er noe statisk, som ikke er i utvikling, når mye tyder på at kultur forandrer seg avhengig av tid og rom.

Et argument for *kulturforklaringer* er innvandrer miljøenes familiære praksis. Barna blir i noen innvandrer miljøer mer knyttet til foreldrene og nære slektninger som rollemodeller i oppveksten enn det som er vanlig i etnisk norske familier. En del innvandrere ser verken muligheten til eller ønsker å oppdra barna i en norsk tradisjon. Dette kan tenkes å gjøre det vanskeligere for norskfødte å 'mestre' det samfunnet de skal bli en del av. Dette er framtrede i noen innvandrergrupper knyttet opp mot æresbegrepet (Lien 2003; 305-306).

⁵ For en kritisk gjennomgang av kulturbegrepet i innvandrings sammenheng se; Gullestad 2002.

Kulturbegrepet kan også være et meningsfullt utgangspunkt når man deler opp og nyanserer i delkulturer som finnes innenfor enkelte innvandremiljøer (Prieur 2004:95). I noen slike delkulturer eller gjenger står penger og status sentralt, i andre er det bruk og salg av narkotika, mens det i en tredje kan være forherligelse av vold (KRÅD 2007:26).

Det pågår en diskusjon om hvor hensiktsmessig det er å bruke kultur som forklaringsmodell, eller om det handler om tradisjonell maktutøvelse. Kultur blir i enkelte sammenhenger brukt for å legitimerende konflikter som egentlig handler om økonomi, makt og tradisjonell kjønnskamp.

Kulturforklaringer eller levekårsforklaringer kan også leses som utledninger av forholdet mellom økonomi\ kultur eller struktur\ aktør. Forklaringer langs disse aksene er en av de grunnleggende debattene innenfor samfunnsvitenskapen. Er kulturen utledet av økonomiske forhold eller vil kulturen langt på vei kunne forme og generere en egen økonomisk tenkning? Max Weber kan ses som en av de grunnleggende tenkerne rundt det siste argumentet. Hans teorier om hvordan protestantismens, eller enda mer kalvinismens, vekt på arbeidsdisiplin, flid og delvis asketiske livsførsel var med på å forme den kapitalistiske økonomiske tenkningen (Weber 1981, Sandberg og Pedersen 2006:72-87) I en kriminalitetssammenheng vil en økonomiforklaring ligge tett opp til det som ligger i levekårsforklaringer. De økonomiske og dels marginaliserte oppvekstforholdene har skjøvet aktørene ut i kriminalitet. Mens en kulturforklaring vil forklare atferden som, kontekstuellet definert, meningsfulle prosesser.

En annen grunnleggende debatt i samfunnsvitenskapene som søker å forklare menneskelig atferd, er spenningene mellom struktur og aktør. Strukturforklaringer vil, dersom vi bruker de på kriminalitet, vektlegge bakenforliggende strukturer som igjen skal forklare handlinger. Aktørorienterte forklaringer vil heller ta utgangspunkt i hvordan kriminalitet representerer et 'mulighetsrom' hvor den enkelte velger seg inn og utnytter de mulighetene som ligger der.

Hva med den kriminelle utviklingen i noen innvandremiljøer? Hva er grunnen til at kriminalitet er mer utbredt blant norskfødte med innvandrerforeldre enn blant innvandrere? Umiddelbart ville en kunne tenke seg at de som er født i Norge er mer integrert i det norske samfunnet og bedre tilpasset skole, fritidsaktiviteter og andre sosiale forhold. Motsatt kan en imidlertid tenke at barn av innvandrere er mer rotløse fordi de har langt mindre kontakt med fødelandet og at denne mellomposisjonen forsterkes i alderen hvor de skal løsrive seg og finne sin egen vei i livet (KRÅD 2007;27)⁶.

I boka Gatekapital (Sandberg og Pedersen 2006) innføres et begrep som skal virke overbyggende i struktur- eller aktørtilnærmingen. Ordet gatekapital henspiller på Bourdieus teorier om kapital som relatert til mer enn bare økonomi (Bourdieu 1995). Kapital defineres som besittelse av egenskaper, kunnskaper osv. som gjør seg gjeldende og kan brukes i definerte kontekster. Mest kjent er begrepene sosial og kulturell kapital, hvis besittelse lager skiller mellom mennesker og 'plasserer' de i forhold til hverandre innenfor en moderne samfunnsorganisasjon.

I boka blir gatekapital definert som «Kunnskap, kompetanse, ferdigheter, egenskaper og objekter som tilkjennes verdi i gatekulturen» (Sandberg og Pedersen 2006:83). Gatekultur blir definert som «Subkulturen som kan utvikle seg i forbindelse med småkriminalitet, bruk og salg av illegale stoffer, slagsmål og vold» (ibid).

Kan gatekapital som begrep gi en bedre forståelse av ungdommen som er med i Gutteprosjektet? Er det å tilegne seg egenskaper og kunnskaper innenfor kriminalitet en måte å skape seg en meningsfull tilværelse? Poenget med å bruke kapitalbegrepet er å tydeliggjøre og samtidig forklare utfordringene knyttet til å skape endring. Det er grunn til å tro at de som deltok i prosjektet hadde opparbeidet seg en statusposisjon (kapital) i forkant. De satt med erfaringer, kunnskap og kontakter som gav dem omdømme og autoritet. For å få til en forandring måtte det foreligge alternativer som gjør en endring

⁶ For en grundigere diskusjon rundt forklarende faktorer innenfor innvandring og kriminalitet se; Prieur 2004; 85-11

aktuell. Innenfor forståelsesrammen av kapitalbegrepet vil det innebære at ungdommen må tilegne seg kunnskaper og ferdigheter – utvikle kapital – som kan anvendes på områder i samfunnet utenfor gatekulturen.

Problemer i Grenland

I 2005 vokste det fram en bekymring i Grenland knyttet til ungdom og kriminalitet. Bekymringen ble meldt fra samarbeidende organer og instanser til SLT. Spesielt bekymringsfullt var det at kriminalstatistikken for 2004 viste en overrepresentasjon av unge gutter med minoritetsbakgrunn. De registrerte sakene viste til grov legemsbeskadigelse og ran. Det ble også antatt at mørketallene var store fordi det i de samme miljøene ble truet med represalier dersom forhold ble anmeldt til politiet (Østland 2005:2).

Politiet var tilbakeholdende med å definere dette som gjengproblematikk eller som en organisert form for kriminalitet. De definerte det som en *urogruppe* med utgangspunkt i et definert geografisk område i Skien (Størkersen og Fredriksen 2007:3).⁷ Politiet var også tidlig ute med forsøk på å balansere den ensidige fremstillingen av problemet som media presenterte.⁸ Politiet var derimot veldig tydelige på at kriminaliteten var alvorlig og at det var nødvendig med et samarbeid mellom berørte kommunale innstanser. Det ble tidlig klart at mange av de unge som ble tatt av politiet var gjengangere. Mange av ungdommene var født og oppvokst i samme område i Skien og noen hadde ulike grader av slektskapsforbindelser (Østland 2005:8).

Media var derimot tidlig ute med å kalle problemet gjengkriminalitet, organisert kriminalitet osv og begrepet 'Gimsøygjengen' ble etablert. Navnet

7 Bruk av betegnelsen «Gjeng» og «Gjengkriminalitet» er omdiskutert i forbindelse med å beskrive og forklare kriminalitet av den typen som vokste fram i Skien. Poenget er at betegnelsen *gjeng* fra eks. media er det som gir de involverte en følelse av å være en gjeng. For videre diskusjon se bla. Carlsson 2005.

8 Politiets holdning til bruk av begrepet gjengkriminalitet og at den kriminelle aktiviteten ikke uten videre kunne defineres som gjengkriminalitet ble et tema i media. På lederplass i Telemarksavisa 03.02.07 ble politiet kritisert og det ble reist tvil om politiets dømmekraft.

skyldtes at enkelte av ungdommene som var sentrale i denne problematikken hadde varierende grad av tilknytning til Gimsøy, et område som ligger 4-6 km utenfor Skien sentrum.

Kriminaliteten som ble begått av den såkalte Gimsøygjengen hadde fellestrekk med kriminalitet som begås i andre miljøer der deltakerne har opprinnelse fra land i Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand og Europa utenom EU/EØS. Det handlet om vold, slagsmål, bruk av kniv og tyveri med påfølgende heleri. Det som etter hvert opptok pressen og som også bekymret politiet var en hyppig og aggressiv bruk av trusler. Dette var i utgangspunktet trusler for å oppnå goder som klær, mopeder, gratis mat i skolekantiner osv, men etter hvert ble trusler gitt for å hindre at kriminelle forhold ble anmeldt.

I følge politiet er trusler mot enkeltpersoner og mot enkeltpersoners slekt eller venner en form for kriminalitet som over tid er svært vanskelig å leve med. Det oppleves som en ekstrem påkjenning aldri å kunne føle seg trygg, og personene som opplever truslene føler mange ganger en mangel på grunnleggende rettsikkerhet.

Kriminaliteten som ble registrert i Grenland er delvis gjenkjennelig fra andre steder, men like fullt representerte det en svært utfordrende og sammensatt problematikk, og det ble opplevd som en alvorlig og en til dels 'ny' form for kriminalitet.⁹

Utvelgelse og kjennetegn ved guttene

Det ble bestemt at nedslagsfeltet for Gutteprosjektet skulle være problematikken i Gimsøymiljøet. Forhåndsinformasjon om miljøet tydet på at viktige kjennetegn ved

⁹ Denne analysen er gjort i samarbeid med politiet. Den bygger på en gjennomgang av oppdragsloggen i den aktuelle perioden og politiets generelle oppfatning av denne formen for kriminalitet. Politiet har også intervenert i forhold til offerproblematikken i saker hvor noen deltagere i Gutteprosjektet var involvert.

ungdommene var traumer, relasjonsskader, lav terskel for bruk av vold samt jevnlig kontakt med politi, barnevern og ungdomsteam uten at dette gav en merkbar adferdsendring. De aktuelle ungdommene som var identifisert hadde lav framtdsorientering, liten eller ingen interesse for utdanning, de så for seg en fremtidig kriminell løpebane, og noen var involvert i rus både som brukere og i forbindelse med omsetning. Selv om et felles kjennetegn for alle ungdommene var kriminalitet, ønsket man en variasjon i kriminell belastning. Aldersspennet var stort, fra 15-23 år.

Til tross for et mål om variasjon i guttegruppa var det de tyngst belastede ungdommene som ble valgt ut til deltagelse ved oppstart av prosjektet:

« Vi hadde 4-5 stykker som var med fra starten. Vi begynte med de som hadde flest forhold, som vi, skolen og barnevernet trøbla med. Som sikkert kunne hatt en person i 100 % stilling hver. (...) vi kunne valgt en litt lettere løsning ved å ta de guttene som deltok på noe. Men da hadde vi ikke tatt tak i problematikken.

SLT-koordinator

Ved oppstart omfattet prosjektet bare gutter med etnisk minoritetsbakgrunn. Det vil alltid kunne reises spørsmål om det er riktig å ha et prosjekt rettet bare mot gutter med minoritetsbakgrunn, og om det vil kunne marginalisere dem ytterligere. På den andre siden tok prosjektet utgangspunkt i et observert problem. Målgruppen ble definert som en logisk følge av problematikken. Det har derfor ikke vært noe mål for prosjektet å begrense det til gutter med minoritetsbakgrunn. I løpet av prosjektperioden har gutter med etnisk norsk bakgrunn blitt innlemmet i prosjektet.

Utvelgelse av hvem som skulle få tilbud om deltagelse i prosjektet ble først og fremst gjort av prosjektleder og politi. De hadde god kjennskap til ungdommene fra før. Førsteprioritet var ungdom som 'fløt' i systemet, og som hadde en negativ kriminell utvikling.

Gutteprosjektet har ikke vært organisert som en fast gruppe, men har rekruttert nye ungdommer gjennom hele perioden. Deltagelse i prosjektet var basert

på frivillighet. I følge prosjektleder jobbet de innledningsvis med strategier for å komme i dialog med målgruppa. Gjennomgående var ungdommene vare for voksenkontakt og skeptiske til at noen skulle komme inn og blande seg i livet deres.

Ut over i prosjektperioden meldte nye ungdommer seg på eget initiativ. De tok selv kontakt etter at de hadde hørt om prosjektet gjennom Helsestasjon for ungdom, PUFF, Kriminalomsorgen, foreldre, politi eller andre ungdommer. Det er imidlertid viktig å presisere at alle ungdommene som har vært i prosjektet har hatt tilnærmet samme problematikk og tilhørt målgruppen.

I alt 15 gutter har vært inkludert i prosjektet, fire gjennom hele prosjektiden, en var med fra starten, skrev seg ut og kom tilbake. Av de resterende ti var to med i prosjektet som del av samfunnsstraff.

Kriminaliteten var omfattende. Ved oppstart i 2006 hadde guttene til sammen 77 anmeldte forhold fra 2005. Anmeldelsene gjaldt tyveri, trusler, ofte med kniv, legemsfornærmelser og legemsbeskadigelser.

3 Forankring og samarbeid –modell for det faglige arbeidet

Bakgrunnen for prosjektet var, som allerede beskrevet, en dramatisk økning i voldsstatistikken i forhold til ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn. Det ble registrert gjengangere på politiets logg etter hver helg. Tilfellene var alvorlige, guttene var unge og de hadde mange forhold bak seg. Til SLT kom det bekymringsmeldinger fra ulike etater i kommunen; barnevern, sosial, kultur og helse:

« En ting er å se statistikken til politiet og loggene deres. En annen ting er hvordan virkeligheten oppleves der ute.

SLT-kordinator

Bildet var også preget av at det var få tiltak som var iverksatt og at disse hadde vist seg å ha liten effekt. SLTs arbeidsutvalg besluttet derfor å se på muligheten for å iverksette et prosjekt som henvendte seg spesielt til disse ungdommene.

SLT-forankring

SLT-modellen, slik den er beskrevet av KRÅD (Kriminalitetsforebyggende råd) i SLT-permen (SLT-perm 2005), vektlegger samordning av allerede eksisterende tiltak. Selv om det er nevnt at SLT-kordinator kan initiere sektorovergrepene tiltak, er hovedbudskapet at SLT er en samordningsmodell og

ikke et aktivitetsprogram. I en evaluering av SLT (Gundhus m fl 2008) er det imidlertid gjort funn som indikerer at noen SLT-utvalg enten jobber eller ønsker å jobbe mer 'iverksettende'. Gjennom initiering og etablering av Gutteprosjektet bidrar SLT i Skien til en modellutprøving av SLT i en mer operativ retning.

Det er bare et fåtall SLT-enheter som har egne budsjetter som kan finansiere tiltak. SLT i Skien er således ikke alene om å være avhengig av finansiering utenfra for å få etablert nye prosjekter. Å få på plass et eksternt finansiert prosjekt forutsetter kompetanse knyttet til prosjektutforming og budsjett. Dette er en etterspurt, men ikke særlig vanlig kompetanse blant SLT-koordinatorene (Gundhus mfl 2008). SLT-koordinator i Skien hadde imidlertid det vi har valgt å kalle *iverksettingskompetanse* og var pådriver for og utfører av denne delen av arbeidet.

Uansett hvor effektivt søknadsarbeidet utføres, vil det ta tid å etablere et prosjekt som er eksternt finansiert. Så også med Gutteprosjektet. Etter at pengene var bevilget skulle det etableres en ressursgruppe, prosjektleder skulle ansettes, metode og ideologi avklares og praktiske forhold finne sin form. Det var SLT-koordinator som var leder av prosjektet frem til prosjektleder begynte i stillingen januar 2006.

For å kompensere for at det tok tid å få i gang det individuelt rettede arbeidet utvidet man blant annet nærmiljøgruppen i området og nærmet seg problematikken gjennom Oppsøkende team og foreldrenettverksgruppe.

Organisering av det faglige samarbeidet

Gutteprosjektets faglige organisering var en samarbeidsmodell med to prosjektansatte; en prosjektleder og en prosjektmedarbeider, begge i 100 % stillinger. Den samarbeidende enheten ble hetende ressursgruppe¹⁰, og

¹⁰ I tillegg til 'ressursgruppe' er 'referansegruppe' og 'arbeidsgruppe' brukt som betegnelse både i møtereferater og av informantene i intervjuene. I denne rapporten bruker vi bare ressursgruppe.

hadde medlemmer fra ulike etater og enheter som man mente var sentrale i forhold til problematikken. Man valgte bevisst å begrense gruppens størrelse, og ønsket at alle deltakerne skulle ha en aktiv rolle i forhold til ressursgruppa.

Hensikten med ressursgruppa var å få koordinert de ulike faginstansene, kommunalt og interkommunalt, samt etablere et forum for komplementær kompetanse. Det er en forventet gevinst ved en slik prosjektorganisering at man unngår overlappende prosesser og reduserer møte- og koordineringsvirksomheten.

Ressursgruppa

Sammensetningen og kompetanseprofilen i ressursgruppa var ment å speile målsetningene i prosjektet, og bestod av følgende etater:

Politiet var en sentral samarbeidspartner fordi de hadde viktig og nødvendig oversikt over kriminalitetsbildet og muligheter for å gi trendanalyser på utvikling. Politiet i Grenland har en forebyggende avdeling. Gjennom hele prosjektperioden har samme polititjenestemann fra forebyggende vært engasjert i prosjektet (i planleggingsfasen deltok en annen tjenestemann fra samme avdeling).

Siden kriminalitet var det gjennomgående kjennetegnet ved gruppen, og politiet til da hadde opplevd liten aktiv involvering fra andre instanser, hadde de før oppstart av prosjektet i stor grad definert problemet som sitt. Da prosjektet blir etablert gjennom SLT, ble politiets opplevelse at de nå fikk mulighet til å jobbe på nye måter med gammel problematikk. Politiet la derfor mye i potten for å få til et reelt samarbeid, blant annet ved at de var 'rause' med å dele kunnskap og informasjon med samarbeidspartnerne.

Ungdomsteamet i barnevernet var den naturlige samarbeidspartner på grunn av problemområdet. De har kompetanse når det gjelder rus og familiarbeid og de kjente til flere av ungdommene fra tidligere arbeid.

Kulturetatens deltakelse var basert på deres kunnskap om ungdomsmiljøene og som tilrettelegger av fritidsaktiviteter for den enkelte. Tilretteleggingen skulle skje som et samarbeid med skole og organisasjoner i frivillig sektor.

SLT-koordinator var leder av arbeidsutvalget i SLT og med i Politiråd. Hun hadde derfor et bredt kontaktnett, satt med god oversikt og var også en viktig formidler av informasjon inn i SLT systemet. SLT-koordinator var leder i gruppa ved oppstart, og det ble tatt en felles avgjørelse på at hun skulle fortsette i ressursgruppa også etter at prosjektleder ble ansatt og overtok lederfunksjonen.

Representanten fra *Ambulerende team* i Porsgrunn var tiltenkt en dobbel rolle. Ambulerende team var den enheten i Porsgrunn som hadde jobbet med tilsvarende målgruppe og ville dermed ha supplerende kompetanse på dette området. I tillegg skulle representanten være en kontakt inn mot ulike faginstanser i Porsgrunn.

Prosjektleder

Prosjektleder ble ansatt medio 2005, men tiltrådte ikke stillingen før i januar 2006. Hun deltok imidlertid i ressursgruppemøtene helt fra høsten 2005. Prosjektleders arbeidsoppgaver var i utgangspunktet tredelt: 1) en rent «byråkratisk» funksjon (søknader osv), 2) en fagadministrativ funksjon (leder av ressursgruppa) og 3) en mer operativ funksjon (sosialfaglig ungdomsarbeid - oppfølger av ungdommene).

1) Den byråkratiske delen av oppgavene gikk prosjektleder aldri inn i. SLT-koordinator hadde startet arbeidet og påtok seg å fortsette denne delen av prosjektorganiseringen gjennom hele prosjektperioden.

2) Når det gjaldt de fagadministrative oppgavene knyttet til ressursgruppa som innkallinger, referat, halvårsrapportering osv ble disse overført til prosjektleder. Ved tiltredelse var mye av forarbeidet avsluttet, og rammeverket rundt prosjektet var på plass.

SLT-koordinator har imidlertid hatt en veiledende støttefunksjon i forhold til de fagadministrative oppgavene, særlig i forhold til større oppgaver som for eksempel halvårsrapportering.

3) Prosjektleder var tydelig på at hennes prioritering var operativ tilrettelegger og deltagende aktør i de ulike tiltakene, framfor å innta en tilbaketrukket rolle som administrator og organisasjonsbygger.

Hun hadde bakgrunn fra barnevernet, men hadde tidligere jobbet prosjektrettet i tiltaket Ungdomskontrakt. Hun vektla sin bakgrunn fra barnevernet som en viktig kvalifisering, og ikke minst at hun hadde jobbet med tilsvarende ungdommer tidligere. Hun sier:

« Jeg tror det er livsstil. Jeg hadde en tidligere sjef, han sa at å jobbe med ungdom det handler om livsstil. Det å være engasjert.

Prosjektmedarbeider

Prosjektmedarbeider hadde ingen formelle oppgaver knyttet til deltagelse i ressursgruppa, men var med på alle møtene som ble avholdt etter hans tiltredelse i slutten av mai 2006. Han hadde bakgrunn fra en prosjektlederjobb knyttet til ungdomsarbeid i Oslo (oppfølging, basketball, leksehjelp, skole, megling foreldre/ungdom og megling skole/ungdom). Disse erfaringene tok han med seg inn i Gutteprosjektet. Det inkluderte også erfaringer fra samarbeid med politi og barnevern. Han opplevde imidlertid Gutteprosjektet som mye 'tettere' og med langt bedre informasjonsflyt enn hva han tidligere hadde erfart.

Veiledning

Ressursgruppa knyttet til seg en veileder på fagmetodikk. Veileder skulle være en faglig ressurs som medlemmene av ressursgruppa kunne diskutere ulike utfordringer i prosjektet med. Veilederen skulle også bistå som samtalepartner i vanskelige faser av prosjektet.

Veiledningen ble imidlertid ganske fort innrettet mot de prosjektansatte. Grunnen var at man innså hvor krevende det var å bygge forpliktende relasjoner til ungdom som i utgangspunktet hadde et anstrengt forhold til hjelpeapparatet. Veileder ble brukt til å gi råd og åpne for refleksjon om hvordan de ansatte skulle møte utfordringer, blant annet for å hjelpe dem å bygge opp og utvide strategier for tilnærming.

Tilgang til faglig rettleiding, samtaler og diskusjoner ble beskrevet av de prosjektansatte som viktig og nyttig – både for å finne gode løsninger, men ikke minst for ikke å bli utbrent.

I tillegg ble, som allerede nevnt, prosjektleder veiledet av SLT-koordinator på rapportering og budsjett. Det var også noe veiledning fra barnevernvakta, men den var ikke formalisert.

Arbeidsform

Prosjektgruppas møtereferater gir innblikk i hvordan gruppa har arbeidet og hvordan samarbeidet har utviklet seg i løpet av prosjektperioden. Referatene forteller at det har vært avholdt 5-6 møter i halvåret. I perioden august 2005 til januar 2006 var det SLT-koordinator som innkalte, ledet møtene og skrev referater. Etter 01.01.06 ble ansvaret for dette lagt til den nytilsatte prosjektlederen.

Møtereferatene fra oppstartsperioden viser stor entusiasme i fagdiskusjoner knyttet til målsetninger og virkemidler (ref 5.10.05 og 18.10.05). Mye av det faglige fundamentet i Gutteprosjektet ble diskutert og implementert i arbeidet. Det går også fram av referatene at denne arbeidsformen genererte konsensus om form, innhold og mål for prosjektet. Møtereferatene gir klare indikasjoner på at hele gruppa var involvert i utviklingen av Gutteprosjektet og alle syntes derfor å få et eierforhold til dette.

Entusiasmen blir avløst av frustrasjon etter hvert som framdriften stopper. Det skjer lite mellom møtene og det blir knyttet store forventninger til at prosjektlederen skal starte i jobben, ta tak i prosjektet og få den nødvendige

framdriften (ref 31.10.05). Utover våren og sommeren 2006 ble det klart at ressursgruppa måtte definere seg på nytt. I møte 28.04.06 gjennomgikk ressursgruppa sitt eget mandat og la grunnlaget for en ny og mer skjerpet arbeidsform. Man ønsket å dreie arbeidet i retning av tiltak ved at det påla alle etatene å foreslå og gi innspill til foreslåtte tiltak. Målsetningen var å få prosjektet til å ta i bruk den samlede kompetansen som fantes i ressursgruppa. Etter hvert som prosjektet utviklet seg, vitner møtereferatene om et tiltagende bortfall av fagutvikling og aktiv diskusjon knyttet opp mot den enkelte deltager og de ulike faglige tilnærmingene. Slik det kommer til uttrykk i referatene og intervjuene med deltagerne blir prosjektleder og politi de mest sentrale figurene. Møtene blir mindre diskuterende og fagutviklende og består mer av referater og informasjon fra prosjektleder og politi om utviklingen i prosjektet. Eierforholdet fra de andre deltagerne i ressursgruppa blir redusert og mot slutten av prosjektperioden er det liten eller ingen faglig aktivitet igjen i ressursgruppa.

Ut fra møtereferatene ser det ut som om ressursgruppen i oppstarten var sentral i å utforme en faglig og ideologisk plattform for Gutteprosjektet. Når medlemmene av ressursgruppa blir intervjuet om samme tema ett år etter oppstart endres inntrykket av oppstartperioden noe. De fastholder at hovedmålsettingen – å redusere og forebygge kriminalitet - var det aldri uenighet om. Det var også enighet om at aktivisering på dagtid gjennom jobb eller utdanning hadde prioritet, i tillegg til at det skulle jobbes for at de fikk tilbud på fritida. Ellers medgir sentrale personer i prosjektet at «veien nok ble litt til mens vi gikk». De var bevisste på *hvem* de ville jobbe med, men *hvordan* og *hvor mange* kom litt etter hvert.

I intervjuene fremheves det at den første tiden i ressursgruppa i stor grad gikk med til å bli kjent med hverandres fagfelt og rammebetingelser. Som et eksempel trekker politiet fram at de blant annet visste lite om hvordan barnevernet tenker rundt Lov om barnevern og opplevde det som nyttig å bli informert. I flere av intervjuene kommer det fram at det i liten grad ble diskutert mer overordnede temaer som metode, målsettinger, taushets-

plikt og samarbeidsstrategier ved oppstart. Frivillighet var imidlertid et tema som ble mye diskutert.

At medlemmene av gruppa i etterkant i liten grad vektlegger eller husker de ideologiske diskusjonene som møtereferatene gjengir, er interessant og åpner for flere tolkningsalternativer. Det er åpenbart at det foregikk en dreiningen av innholdet i møtene til ressursgruppa fra å være et forum for diskusjon til en forventning om å være mer handlings- og tiltaksrettet. En mulig forklaring på at strategidebatten ble glemt kan være at de ikke var tilstrekkelig implementert til å 'tåle' møtet med en mer pragmatisk prosjekthverdag.

Ressursgruppas styrke og mangler

Gjennom hele prosjektperioden har ressursgruppa hatt lik fagsammensetning. Det har vært utskiftninger blant medlemmene, men den er ikke blitt endret i forhold til hvilke etater som er representert.

Med unntak av kultur er ressursgruppa satt sammen av etater/enheter som jobber med de mest krevende målgruppene og som tradisjonelt har et problemfokus. Denne sammensetningen ser ut til å ha fungert ved oppstart fordi det da var behov for å samle kunnskap både om problematikken og målgruppa.

Etter hvert som guttene ble rekruttert inn i prosjektet og den mer direkte tiltaksjobbingen begynte, er det tydelig at sammensetningen av gruppa ikke er like hensiktsmessig.

For eksempel var kulturetaten en lojal medspiller i prosjektet, men opplevde at den ikke ble utnyttet eller brukt fullt ut. Det var liten aktivitet koblet til eksisterende tilbud og det ble i liten grad etablert nye tilbud. Grunnen til at kultur og fritid ble brukt i mindre grad enn forventet kan ha sammenheng med at tilbudene ikke fenet fordi guttene var i eldste laget. Men det kan også ha med arbeidsformen i prosjektet å gjøre. Mye av fritidsaktiviteten foregikk i en én til én situasjon med prosjektmedarbeider som 'aktivitetsleder' og ble derfor en viktig del av relasjonsbyggingen, mellom guttene og de prosjektansatte.

Barnevernet var ment å ha en sentral rolle, men ble den mest perifere faginstansen i ressursgruppa. Ungdomsteamet i barnevernet var representert med tre ulike personer gjennom prosjektperioden. Det var mye frafall til møtene og manglende rolleavklaring mellom de ulike personene som representerte barnevernet. Det ser ut til å ha vært lite intern skriftelighet eller andre former for konkret og faglig utveksling mellom de ulike personene som deltok. De som representerte barnevernet så ikke ut til å ha et definert mandat verken for hva de skulle ta med inn i prosjektet eller forventninger knyttet til hva prosjektet kunne tilføre egen etat. I intervjuene ble det fra flere formidlet et ønske om mer aktiv deltakelse fra barnevernets side i ressursgruppa. Blant annet sier prosjektmedarbeider:

« Vi trenger barnevernet og vi vil gjerne ha dem på banen. Men vi ønsker at de er mer deltakende. Men jeg føler barnevernet er litt for tilbakeholdne.

Hvorfor barnevernet valgt å distansere seg fra prosjektet er uklart. En årsak kan være faglig uenighet om hvordan prosjektet ble organisert. Det er utsagn som tyder på at barnevernet kunne tenke seg Gutteprosjektet organisert i egen fagetat. En alternativ forklaring kan være at barnevernets passivitet bunner i at prosjektet ble ledet av en tidligere ansatt, og at barnevernet derfor stolte på at det barnevern faglig ble ivaretatt. De valgte da å bruke sine ressurser på andre områder. Det er også en kjensgjerning at barnevernet var under omorganisering. Problemer knyttet til interne arbeidsforhold kan ha spilt inn.

Politiets rolle i ressursgruppa var vesentlig og stabil. Som tidligere kommentert var en fast tjenestemann ved Grenland politistasjon ansvarlig for politiets innsats gjennom hele prosjektperioden. Det medførte at politiet fulgte utviklingen tett, både i forhold til den enkelte ungdom, men også når det gjaldt utviklingen i miljøet mer generelt. Politiet hadde god oversikt over personer som tangerte miljøet og hva som skjedde i disse miljøene – faktorer som kunne influere på deltagerne i Gutteprosjektet. Politiet fylte en operativ

oppgave i de aktuelle miljøene, og ble viktige informanter i beskrivelsen av kriminalitetsbildet som Gutteprosjektet var en del av. Politiets rolle var hele tiden klart definert og de ble en tydelig 'medeier' i prosjektet.

Også SLT-koordinator var aktivt med i ressursgruppa gjennom hele prosjektperioden. Hun hadde en viktig oppgave knyttet til å ivareta de overordnede administrative oppgavene. Hun var også, gjennom SLT forankringen, et bindeledd mot etater som ikke var representert i ressursgruppa.

Endret innhold

Når man ser på sammensetningen av ressursgruppa opp mot tiltaksprofilen i prosjektet som er utdanning og jobb, manglet den sentrale aktører og etater. Flere av informantene savnet at ikke skole eller NAV er representert. Et annet kompetanseområde som ble etterlyst var knyttet til kulturelt mangfold. Ved oppstart hadde alle deltagerne i prosjektet minoritetsbakgrunn. Enkelte av barnevernets ansatte hadde relevant kompetanse på området, men barnevernets perifere rolle gjorde at den ikke ble benyttet fullt ut. Etter hvert som prosjektet utviklet seg ble det også et behov for å ha kontakter inn mot psykiatri og helsestasjon for ungdom.

Som et resultat av ressursgruppas litt haltende sammensetning ser det ut til å utvikle seg en usikkerhet knyttet til ressursgruppas arbeidsoppgaver. Mens den i begynnelsen beskrives som svært aktiv og mer eller mindre selvdrevet, har arbeidsformen endret seg noe underveis.

For prosjektleder er fokus på ungdommen det viktigste. Et godt møte for henne består av å få innspill fra de andre fagavdelingene og at deltagerne utfordrer hverandre på ulike innspill. Hun fremhever imidlertid samarbeidsproblemer med Porsgrunn, som aldri riktig kom med i samarbeidet, og barnevernets manglende deltakelse.

I den grad prosjektleder opplever manglende engasjement tror hun at vissheten om at Gutteprosjektet er et tidsbegrenset prosjekt spiller inn. Hun mener det reduserer medlemmenes lyst til å legge langsiktige planer.

Prosjektmedarbeider startet opp vår/sommer 2006. Han var derfor ikke med i gruppa i den første 'pionertiden'. Det er antagelig med å prege hans vurdering av ressursgruppa:

« Jeg hadde en formening om at den skulle være mest til hjelp for oss, en støttespiller slik at vi kunne møtes og få støtte fra forskjellige. Men det har ikke alltid vært sånn – og det kunne vært annerledes.

Prosjektmedarbeider ser på ressursgruppa som viktig, men etterlyser mer handling fra deltageres side og beskriver møtene som lite fremtids- og handlingsrettet. I stedet for å diskutere seg fram til løsninger og planer for å forbedre tiltak, forløper møtene mer med prosjektleders og prosjektmedarbeiders rapportering tilbake om hva som har skjedd siden siste møte. Prosjektmedarbeider sier at når man ser medlemmene i ressursgruppa under ett, bidrar den lite til at Gutteprosjektet skal kunne ha en fremtidig positiv utvikling og at kommunikasjonen har vært dårlig mellom medlemmene. Den kunnskapen som produseres gjennom diskusjon, gir få resultater i etterkant fordi det ikke blir fordelt spesifikke oppgaver.

Prosjektmedarbeider tror ikke dette skyldes manglende vilje hos deltakerne, men at rollene i ressursgruppa ikke er tilstrekkelig definert. Ansvarsfordelingen er uklar. I stedet for å ta initiativ til handling, kan det virke som deltagerne heller blir sittende og vente på innspill. Videre kunne møtehyppigheten vært større.

Prosjektmedarbeideren roser imidlertid politiet og SLT som han sier har vært viktige deltagere i gruppa, og avgjørende for at prosjektet har kommet dit det er.

En naturlig oppgave for ressursgruppa er å være et forum for diskusjon og avdekking når det gjelder utvikling i ungdomsmiljøene mer generelt. Det ser imidlertid ut som ressursgruppa på dette området har manglet personer fra praksisfeltet til å kunne ha «fingeren tilstrekkelig på pulsen». De prosjekt-

ansatte har blitt de viktigste informasjonskildene også på dette området. De får mye informasjon direkte fra ungdommene og har også vært i kontakt med ungdom ute i ulike miljøer.

Men å avdekke handler ikke bare om å avdekke negativ atferd. Det er i like stor grad et spørsmål om å ha kompetanse på å avdekke hvilke egenskaper guttene i prosjektet har og hva de trenger for å komme videre. Det var forventet at ressursgruppa skulle bidra på dette området. Det har den i noen grad gjort, men ikke i så stor grad som ønsket. Særlig har det vært forventninger til barnevernet som ikke er blitt innfridd.

« Vi er ikke så flinke at vi kan avdekke absolutt alt, det er noen skjulte dører som vi ikke vet om. Det er her vi trenger ressursgruppa.

Her skulle det vært et aktivt barnevern, kanskje noen fra flyktningetaten, KIF¹¹ og rus. Selvsagt ville det hjulpet om vi hadde flere instanser å samarbeide med.

Mangelen i ressursgruppa ble forsøkt kompensert delvis ved at det ble opprettet samarbeid med de enkelte etater. Dette samarbeidet var ofte knyttet til enkeltungdommer. På et mer overordnet plan var det forbindelse med arbeidsutvalget i SLT. I utvalget sitter representanter blant annet fra grunnskolen. SLT-koordinator var bindeleddet mellom ressursgruppa og arbeidsutvalget, og hun formidlet synspunkter og informasjon fra utvalget tilbake til ressursgruppa.

Disse alternative samarbeidsarenaene var til tider viktige premissleverandører både strategisk og i forhold til hver enkelt ungdom. Det gjorde ressursgruppa mindre viktig, og den ble etter hvert tappet for oppgaver. For enkelte av medlemmene i ressursgruppa skapte det frustrasjon. Som flere har bemerket gikk innholdet i møtene fra å være faglige diskusjoner til referatmøter der mye av tiden gikk med til å bli oppdatert.

¹¹ Kriminalomsorg i frihet.

En konsekvens av at ressursgruppa manglet deler av den nødvendige kjernekompetansen som prosjektet var avhengig av, gjorde at de prosjektansatte, og i særlig grad prosjektleder, bygget opp et kontaktnett på siden av ressursgruppa.

Interkommunalt samarbeid

På *organisasjonsnivå* hadde prosjektet en intensjon om at arbeidet skulle legge grunnlaget for en modell for samarbeid mellom Skien og Porsgrunn.

Det var planlagt at prosjektet skulle omfatte ungdom fra begge byene. Det oppsto imidlertid tidlig problemer i samarbeidet, og flere av informantene opplever at det aldri kom i gang. Det ble sagt at Porsgrunn «kastet seg på i starten», men at det kom lite konkret ut av samarbeidet når det gjaldt selve prosjektet. Porsgrunn bidro heller ikke med penger.

En årsak kan være manglende forankring av prosjektet i Porsgrunn, prosjektet var ikke formalisert verken politisk eller administrativt i Porsgrunn kommune. Det førte til at Porsgrunn aldri fikk et eierforhold til Gutteprosjektet. Når det gjaldt målgruppen fremkom det også ulikt syn. Porsgrunn var av den oppfatning at ungdommene som ble valgt ut til prosjektet hadde for omfattende problemer i forhold til ressursene i prosjektet, og tvilte derfor på effekten av tiltaket.

4 Å skape en endringsarena - ideologi og metoder i møte med ungdommene

Den sosiale posisjonen guttene innehadde ved oppstart av prosjektet betegnes ofte som et 'utenforskap'. Utenforskap kjennetegnes blant annet ved at man i liten grad deltar på de store inkluderingsarenaene som skole og arbeid. I tillegg var disse guttene involvert i ulike former for kriminalitet. Deres utenforskap ble dermed ytterligere forsterket og stigmatisert ved at de ble oppfattet og omtalt som en kriminell gjeng.

I møte med ungdom med denne type problematikk har to hovedretninger vært gjeldende: den strafferettslige og den barnevernfaglig behandlende. Disse tilnæringsmåtene har til dels vært helt atskilt. Mangel på forventede resultater (i begge leire) og en stadig sterkere erkjennelse av at man må løse kompliserte og mangefaseterte problemer i fellesskap har brakt fram nye erkjennelser, metoder og tiltak.

I slutten av sjuende klasse fikk jeg en del venner, ikke norske venner. Akkurat på det tidspunktet er jeg glad det ikke var norske venner, fordi jeg kunne ikke forstå meg på dem. De utlendingene som jeg ble venn med, forsto jeg hver eneste en av - forsto hva de hadde vært gjennom og de viste hva jeg hadde vært gjennom. Vi behøvde ikke snakke om det for å forstå hverandre. Det fungerte bare - vennskap skjedde bare. De kom fra forskjellige steder, Kosovo, Irak, Kurdistan, Somalia, Albania, diverse. Vi ble gode venner. Læreren pleier å si at vi må begynne på fotballlagene som de andre går på, de prøvde å få oss inn. Men det er ikke noe vits når vi vet at det ikke fungerer. Vi gikk ikke på samme skole, men vi møttes alltid etter skolen. Vi slo ned folk sammen, det var det det starta med. Vi følte oss litt utafør, og sammen var vi ikke utafør lenger.

Gutteprosjektet er et ektefødt barn av en slik erkjennelse og definerer seg verken innfor den straffrettslige eller behandlende tradisjon, men har endring gjennom kvalifisering som sin grunnleggende metode.

På direkte spørsmål til de prosjektansatte og medlemmene i ressursgruppa om prosjektet er ideologisk forankret, blir dette i liten grad bekreftet. Men selv om ideologi i liten grad omtales eksplisitt fremkommer det av intervjuene at prosjektet har en underliggende ideologisk grunnstrømning – som kan summeres opp til en overbevisning om at ungdommene opplever utenforskapet som ubehagelig og ønsker «å bli som alle andre». I tillegg har man stor tiltro til den enkelte ungdoms *vilje til endring*. Prosjektets oppgave blir da å skape de nødvendige *mulighetene for endring* - en endringsarena – slik at viljen kan omskapes til handling. Prosjektleder sier:

«Jeg har et mantra og det er å ta ungdommen på alvor. Ikke bare det de sier, men det de gjør. Tror ikke på tvang. Tålmodighet, det er min styrke. Jeg tror ikke at det bare er å knipse så er alt på plass. Jeg er tett til feltet og det som har med ungdommene å gjøre. Bli kjent med gutta og finne ut at det er et nettverk å spille på, det er jeg veldig opptatt av. Det er alltid noen ressurser å spille på. De har et ønske om å være som andre.»

Troen på vilje til endring

Troen på at guttene i prosjektet ønsker en endring i livet sitt – selv om det ikke er uttalt – er den bærende idè i prosjektet. Ikke alle involverte delte dette synspunktet ved oppstart, men både SLT-koordinator, prosjektleder og etter hvert prosjektmedarbeider ble sterke målbærere for dette synet. SLT-koordinator uttaler helt innledningsvis i prosjektet: «Vi tar et løft og prøver å ha et positivt blikk...»

Ved oppstart var frivillighet vs. tvang et diskusjonstema i ressursgruppa. Noen var skeptiske til om man ville få med ungdommer i prosjektet hvis deltagelse var frivillig. Det er ikke lengre et tema. Prosjektleder uttaler sommeren 2008: «(..)vi har ungdom som står i kø for å være med.»

Et frivillig tiltak forutsetter egenmotivasjon. Det finnes eksempler på prosjekter der kravet til motivasjon er så omfattende at det kan virke ekskluderende, blant annet tiltak for rusavhengige der kvalifikasjonskravet for å komme inn er rusfrihet. Gutteprosjektet har en annen forståelse av egenmotivasjon. De definerer det som en kraft, og bruker det som utgangspunkt for videre jobbing:

« Dette bygger på frivillighet, det må være en type egenmotivasjon, de må ønske det sjøl. Vil de det ikke så nytter det ikke - uansett hva slags pisk eller hvilken gulrot man har i verden.

Prosjektleder 2006

Gutteprosjektets sosialpsykologiske ståsted er at ungdommene grunnleggende sett ikke ønsker å være i den posisjonen de er, og møter dem med at deres endringsmotivasjon er reell. Å inneha en så sterk tro på den enkeltes vilje og evne til endring er en noe uvanlig posisjon i møte med ungdom med tilsvarende problematikk. Mer vanlig er det å omtale dem med kategoriserende og statiske betegnelser som «løpet er kjørt», «gjengangere», «ute av kontroll», «det nytter ikke». I Gutteprosjektet har man vært nøye med ikke å klistre denne type karakteristikk til ungdommene, men omtale dem som «endringsvillige», at de viser «positiv vilje» og jakter «muligheter».

Selv om motivasjonen og endringsvilligheten ligger som en grunnplanke, ser prosjektleder og prosjektmedarbeider det som en nødvendig oppgave å gi kontinuerlig motivasjonspåfyll. Gjennom tett oppfølging kan de 'kalibrere' i forhold til egenmotivasjonen; dytte når den er lav – trekke seg tilbake når motivasjonen er høy og ungdommene er selvgående. Dette er en vedvarende prosess, motivasjonsarbeidet er ikke noe de kan prioritere i starten og så legge

bak seg. Prosjektleder sier: « Vi må hele tiden bakke opp slik at de ikke mister lysten på å endre livet.»

Når et prosjekt bygger på frivillighet og troen på endringsmotivasjon må de ansatte også tørre å utfordre disse verdiene i det praktiske arbeidet. Det gjøres i Gutteprosjektet. Ansvarsbygging og selvbestemmelse står sentralt. Det er opp til guttene å bestemme når de skal inngå i et forpliktende løp og skrive kontrakt med prosjektet. Beskjeden til ungdommene er klar:

« Det er du som bestemmer. Jeg er her for å guide deg. Jeg sier i fra hvis du gjør feil ting.

Prosjektmedarbeider '06

Det signaliseres på mange ulike måter til ungdommene i prosjektet en tro på at de har kraft og vilje til å gjøre og gjennomføre nye valg.

Erfaringer fra prosjektet viser også at motivasjon og tillit henger sammen i den forstand at tillit til voksne er en del av grunnlaget for guttenes motivasjon. En av guttene forteller at han i starten var veldig negativ og helt imot hele prosjektet, men motivasjonen kom etter hvert:

« Jeg stoler ikke på folk med en gang jeg møter dem. Så hu (prosjektleder) var bare en av de folka for meg... men hu krevde å komme hjem til meg én gang i uka. Hvor hu skulle drive og snakke med oss og sørge for at jeg ikke gjør det samme lenger. Jeg sa greit, følte hun ville ikke bestemme.

Kunnskap og kjennskap

Mange av guttene har tidligere vært i kontakt med deler av hjelpeapparatet; PP-tjenesten, barnevernet eller andre. Men ofte har hjelpeinstansene hatt en forståelse av situasjonen som har vært begrenset til et enkeltstående og synlig problem. Gutteprosjektet har hatt som ambisjon å tenke helhet der både familie, skole/arbeid og fritid inngår.

For at endring skal kunne skje må tiltak og metoder ta utgangspunkt i ungdommene selv. Det krever kjennskap. Prosjektet har derfor prioritert en systematisk kartlegging som har omfattet ungdommene selv, foreldre, vennekrets og skole. I den grad det allerede forelå kartlegging av den enkelte ungdom var den ofte begrenset til problemområder og –atferd. For prosjektet var dette mindre interessant, for dem var det viktigere å kartlegge hvilke ressurser de hadde og hvilken framtid de så for seg.

I kartleggingsarbeidet benyttet de en metode kalt LØFT - løsningsfokusert tilnærming. En grunnsetning i LØFT er at det som gis oppmerksomhet og snakkes om blir det mer av (Langslet 1999). Teknikken går ut på å gi oppmerksomhet til det folk gjør som virker og er klokt, framfor å snakke om det de gjør som oppfattes problematisk. I stedet for å se etter hva som gikk galt og rette opp feilene, leter man etter hva som gjøres riktig for å inspirere til mer av nettopp det. Oppmerksomheten rettes mot hva som kjennetegner den framtida man ønsker å skape, og hvilke endringer man ønsker seg. Man graver altså i framtida, framfor å grave i fortida. Ideen er at framtida styrer nåtida, og at mennesker strekker seg automatisk mot attraktive framtidsbeskrivelser.

Metoden vier også stor oppmerksomhet til bruk av språk, fordi språk er med på å forme relasjonen mellom mennesker, på godt og ondt. Språk er dermed med på å trappe opp eller ned konflikter.

Hva har motivert ungdommene til endring?

Hva som dypest sett motiverer for endring hos den enkelte ungdom har vi ikke tilstrekkelige data på. Men guttene sier noe om det i intervjuene.

For meg er det hjemmet. De har snakka så mye med meg. Jeg har rota meg oppi sånt tull at jeg har skjont det. Pluss at jeg har vært i hjemlandet. Hele familien din er der og de snakker til deg og sier; gutten min, du kan ikke gjøre sånn og sånn. Onkelen min har prata med meg for eksempel. Da tenker du, hva er det jeg gjør? Du tenker på en helt annen måte når du er alene.

Etter hvert begynte jeg å få samvittighet, jeg visste ikke at jeg hadde det engang. Jeg ville beskrevet meg sjøl som et kaldt menneske. Men jeg begynte å se at jeg ikke var så veldig kald lenger, jeg så at jeg ikke var så veldig tøff lenger til å drive med det her. Begynte å tenke konsekvenser. Jeg hadde ikke samvittighet til å være med lenger. Begynte å bli redd. Tenkte mye på at mamma hadde gitt meg opp. Det var det som startet tenkning oppe i huet mitt, hva faen er det jeg driver med? Moren min gjorde alt hun kunne for å få meg til å få et bedre liv. (...) Og da kom prosjektleder mer og mer inn i bildet og etter hvert begynte jeg å stole på henne for hun viste seg å forstå, uten å kritisere. Uten å ha noen mening om det. Man kunne snakke med ho.

Skape mulighet for endring

Prosjektet hadde som ambisjon å få til endring på flere områder. Guttenes posisjon ved oppstart var en utbredt mistillit til viktige institusjoner i samfunnet som skole, hjelpeapparatet og politi. Å omskape mistillit til tillit var derfor en grunnleggende forutsetning for å lukkes. Å gi dem mulighet for endring gjennom kvalifisering var et annet endringsområde det ble satset på. Mange av guttene hadde skolenederlag bak seg og svak formell utdanning. Det tredje endringsområdet er sammenfallende med hovedmålet med prosjektet; at guttene skulle redusere og helst slutte med kriminalitet – med andre ord en endring bort fra konflikt til å møte problemer mer løsningsorientert. Vi skal i fortsettelsen gå nærmere inn på de tre områdene under overskriftene 'Fra mistillit til tillit', 'Fra ukvalifisert til kvalifisert' og 'Fra konflikt til løsning'.

Fra mistillit til tillit

Hjelpeapparatets møte med kriminell ungdom er ofte preget av gjensidig mistillit. Hjelpeapparatet har liten tro på guttene, og guttene og deres familier har liten tillit til hjelpeapparatet. Å endre mistillit til tillit har derfor vært et mål i prosjektet helt fra starten.

Mange har med seg negative erfaringer både fra møte med hjelpeapparatet og politi.

Det er allerede kommentert at de ansvarlige i Gutteprosjektet møtte guttene med tro på at guttene selv ønsket en endring. Å vise tiltro er en absolutt forutsetning for å bygge tillit. Men det handler også om at guttene opplevde at de ble sett, at de ble stolt på og at prosjektet tilbød reell hjelp fra voksne som

hadde svar, løsningsalternativer og gjennomføringsstyrke. En av guttene gir prosjektleder denne attesten:

Vi ble jo tatt et par ganger tidligere også. Husker ikke akkurat for hva. Men mamma ble involvert, barnevernet ble involvert. Jeg husker vi satt på et kontor hvor vi snakket om at jeg kanskje burde flytte til noen folk en gang i uka eller noe sånt. Jeg husker hvor irritert jeg blei. Jeg sa jeg skal stikke ned én og hver av dere, drepe dere hvis dere noen gang prøver på det. Det var en form for trussel, ingen skal få meg vekk fra moren min. Det skjer ikke det. Det skal ikke komme fremmede folk å fortelle at jeg ikke får bo med min mor. Sånt kunne jeg drept for. Så dem ga opp. Rett etter det møtet ville ikke de ha noe mer med meg å gjøre. Da hadde de risikert livet sitt. Jeg hadde vært borte fra mora mi siden jeg var liten og fikk møte hun igjen etter lang tid. Og da var det bare uaktuelt å få meg vekk fra min mor.

« Det viktigste er at de hører på, er flinke til å snakke og forstå ting. Prosjektleder er et menneske som forstår alt, jeg kunne sagt alt til hu, jeg stoler på hu. Det er bare sånn. Hun forstår. Og er tålmodig, gir seg ikke.

Kontaktetablering og oppfølging

Tillitsarbeid starter med kontaktetablering. Kontaktetablering er ikke én metode – men mange, og det handler i stor grad om tilgjengelighet. Prosjektet har vært organisert på en slik måte at de prosjektansatte har vært tilgjengelige på ettermiddag og kveld. Det har hatt et dobbelt formål, både å tilby aktivitet og skape kontakt. En suksessfaktor i Gutteprosjektet har vært å ha mange uformelle 'møter'. Det ble lagt vekt på at det skulle være lett 'å stikke innom' prosjektets lokaler. Guttene skulle kunne komme rett etter skole eller jobb,

spise, få tilbud om for eksempel leksehjelp, lese aviser eller gjøre andre praktiske ting. Sakte men sikkert bygges tilliten opp:

« Noen ganger er det lettere å snakke med dem når vi ikke er på kontoret. Vi går en tur, eller er på vei til kinoen. Det er der de snakker mest. Når vi spiser pizza, da renner det over. De føler kanskje de blir analysert når de er på et kontor.

Prosjektleder og prosjektmedarbeider utgjorde et team i forhold til ungdommene. De utfyller hverandre på flere måter. Prosjektmedarbeider sier:

« Hvis hun tar en morsrolle, så tar jeg meg av aktivitet, prater med dem, følger dem opp om hvordan det går på skolen. Hun er litt eldre. De vil kanskje definere meg som nærmere dem. Det har bare blitt sånn.

Og prosjektleder følger opp:

« Vi er ganske forskjellige. Jeg kan være den som sier «åh, kom igjen, og full fart...» mens han trekker seg mer tilbake og formidler til guttene at «det er ditt ansvar». Det er kjempebra den vekselvirkningen.

Prosjektmedarbeider er ikke født i Norge og bærer med seg sin egen historie. Han mener hans erfaringer gir han et fortrinn i møte med guttene.

Guttene i prosjektet kommenterer også ulikheten ved de to prosjektansatte. De sier at prosjektmedarbeider tar dem med ut - «oss gutta bare». Mens prosjektleder blir omtalt som en som hjelper: «Hun er sånn som må passe på hele tida: 'Har du gjort *det*? Har du gjort *det*?' Mens han er mer chill, tar oss med på kino, ut å spise pizza. Hu sier hele tida: 'Maser jeg, må du si ifra'. Men det går bra, det holder deg i gang. Hvis ikke hu hadde gjort det hadde ikke jeg gjort det heller. Det er bra at hu hjelper meg med det.»

Det ligger en viss fare i at ungdommene tenker at ulikheten mellom prosjektleder og prosjektmedarbeider gir dem et manipuleringsgrunnlag. De prosjektansatte vedgår at de har sett at guttene har forsøkt å spille på ulikheten og sette dem opp mot hverandre. Men lang erfaring fra denne type jobbing har gitt dem en beredskap. Hvis en ungdom forsøkte seg på en splitt og hersk strategi ble han åpent konfrontert med det, og møtt med enhetlige tilbakemeldinger. Det å bli avslørt når de forsøker seg på denne type manipuleringsteknikker har sannsynligvis en tillitskapende effekt i seg selv.

Som prosjektmedarbeider i gutteprosjektet tror jeg det ikke har vært dumt at jeg har den hudfargen som jeg har, og at jeg har bakgrunn fra en annen kultur. Om det var en baktanke i prosjektet om å få en sånn person vet jeg ikke.

Når jeg husker fra jeg var 15 til 18, så kan jeg godt si at jeg føler med disse gutta her, for tilhørighet er viktig. Du sliter med det å finne hva du skal være, hva du skal holde deg til. Jeg har fortalt disse guttene litt om min bakgrunn.

Den tette oppfølgingen har helt fra starten i prosjektet vært et kjennetegn ved måten å jobbe på. Etter hvert som de ble bedre kjent med guttene ble de forsterket i troen på at oppfølging er avgjørende:

« Da vi gikk mer inn i de enkelte guttene så vi også hva de trengte. Godt gammeldags sosialfaglig arbeid, tett individuell oppfølging. Relasjonsbygging landa vi på ganske raskt. De mangla grunnsteiner.

SLT-koordinator 2008

Både prosjektleder og prosjektmedarbeider betegner seg som «stabeis» som ikke gir seg med det første, og prosjektmedarbeider legger til: «Selv om de feiler og 'går på trynet', så er vår oppgave å være der.»

Å 'gå på trynet' kan for eksempel være å begå ny kriminalitet. Den type brudd vil i de fleste prosjekter være ensbetydende med ekskludering. Det er

en praksis Gutteprosjektet *ikke* følger. Også ved en eventuell fengsling ser de prosjektansatte det som sin oppgave å følge opp mens de sitter inne og være der når de kommer ut.

I ressursgruppa har det vært uenighet knyttet til om prosjektet skulle følge opp guttene som satt i fengsel eller om man skulle ekskludere dem. Men argumentasjonen om at det var lite hensiktsmessig å skrive dem ut for så å starte «på`n igjen» og skrive dem inn når soningen var avsluttet, vant fram.

Det viktigste argumentet for ikke å ekskludere dem var imidlertid risikoen for å bryte tillitsrelasjonen som var bygget opp. Mange av guttene var opptatt av det de oppfatter som svik fra barnevern og politi, men opplever de prosjektansatte som positivt annerledes. Prosjektleder sier:

« Guttene ville ha følt at vi hadde svikta dem slik alle andre har gjort. Det er å være der i tykt og tynt, selv om det er vanskelig. Og det har medført at de har åpnet seg mer, vi er ofte på besøk. Den ene guttens familie har meldt seg ut og han får kun besøk av oss. Og det trenger han.

For guttene det gjelder har denne oppfølgingen vært viktig. En av dem forklarer det på denne måten:

« Da jeg satt inne fulgte de meg opp. Ringte meg og sånn. Det var viktig for meg. Når du har sittet i fengsel så føler du deg så elendig og verdiløs, du må ha noen som putter i deg noen gode ord.

I en oppfølging gjennom 'tykt og tynt' ligger også muligheten for at de som jobber blir utnyttet og kan føle seg misbrukt. Prosjektmedarbeider har en raus holdning til problemstillingen:

« Jeg tenker mange ganger at vi blir misbrukt. Men for meg gjør det ingenting. Ok, de 'misbruker' meg, men vi og samfunnet får det vi trenger; en forandring.

Et prosjekt som Gutteprosjektet lever av sitt omdømme på flere måter – både må de forsvare metode og ressursbruk utad, samtidig som arbeidet stopper opp hvis ikke guttene gir dem godt omdømme innad i sitt miljø. At prosjektet fikk et godt rykte i ungdomsmiljøet er antagelig knyttet til at de prosjektansatte var så bevisste på å vektlegge tillitsbygging. SLT koordinator oppsummerer mot slutten av prosjektperioden:

« (...) å bygge tillit hos de som har vært med og fått det ryktet ut. At de har blitt med og gjort de tingene de har gjort underveis viser at gutta har fått hjelp, at de blir hørt.

En viktig tillitskapende faktor er ekte engasjement. Spørsmålet om motivasjon handler derfor ikke bare om guttenes motivasjon, men også om de ansattes. Prosjektleder beskriver sin egen motivasjon på denne måten:

« Jeg har en forventning og jeg har forventningspress og det liker jeg. Vi ønsker å gi et tilbud til ungdom som ikke har klart dette helt selv. Så kommer det nye fortellinger om unge mennesker.

For prosjektleder er guttenes mulighet motoren i hennes egen motivasjon. Hun sier at å få dem med, at de lykkes, at de tar imot og hører til, er avgjørende for at de skal ha mulighet til å endre seg. Og avslutter: «Det er deres mulighet som er min motivasjon.»

Fra 'ukvalifisert' til kvalifisert

Ungdom som har begått lovbrudd, som ruser seg eller har andre negative atferdskjennetegn blir ofte kategorisert som risikosøkende. En behandlingsmetode for denne gruppen er forankret i tilbud som gir dem mulighet til å ta ut spenningen på lovlig vis gjennom ulike former for ekstremsport. Hvilke type aktivitetstilbud prosjektet skulle tilby var derfor et tema i oppstartfasen.

På grunn av erfaringer prosjektleder hadde fra tidligere prosjekter og ikke minst gjennom uttalelser fra ungdommene selv, gjorde at denne tilnæringsmetoden aldri ble prøvd ut. En ungdom uttalte for eksempel at cross kunne han ikke delta i, for det ville gjøre at han fikk så lyst til å kjøre at han ville begå biltyveri. En annen var skeptisk til paintball. Han sa: «Tenk om jeg synes at det er så spennende at jeg begår ran?»

Disse refleksjonene tyder på at aktiviteter som er ment å være spenningsfremmende i like stor grad kan være spenningsakselererende. SLT-koordinator er inne på det samme når hun uttaler:

« Du kan ikke begynne å hoppe i fallskjerm hvis det er helt 'rock and roll' i livet ditt ellers. Da har ikke det noen effekt.

Noen av fritidsaktivitetene i prosjektet som har vist seg å være ettertraktet har ligget i den andre enden av spenningskalaen. En ungdom begynte å ri og stelle hest, en annen valgte å fiske. Han uttalte: «Det å fiske helt stille ved et vann, det kan jeg sammenligne med å ruse meg.»

Det er ikke bare på grunn av manglende tro på metoden man har styrt unna tilbud som er spenningsutløsende og spektakulære. Det handler også om hva som har overføringsverdi mer generelt. Selv om denne type tilbud kunne 'smurt' prosjektet på kort sikt, har man valgt 'hverdagsløsninger' og tenkt langsiktig:

« Jeg prøver hele tiden å tenke normalitet. Jeg har ikke tro på det å gjøre dyre ting. Er man ung, så har man dårlig med penger. Vi kan ikke skape en fantasiverden. Vi må tenke på livet etter prosjektet også.

Prosjektleder

Aktiviteter knyttet til fritid har vært mindre formalisert en hva man tenkte i oppstart. Kulturetaten har sittet i ressursgruppa, men til tross for det har

det vært vanskelig å få guttene engasjert (med noen unntak). Noe av grunnen kan være alderen – de fleste er i eldste laget.

Samtidig har prosjektet vært opptatt av at de skulle ha tilbud på fritida. Prosjektet har derfor tilbudt trening, leksehjelp, kino eller å spise sammen. Tankegangen har vært at det gir dem noen opplevelser som er vanlige, men likevel attraktive. Det gir dem i tillegg mulighet for å treffe andre ungdommer. Fordi disse aktivitetene i stor grad gjøres sammen med prosjektmedarbeideren gir det også mulighet for samtaler. Begge de prosjektansatte er bevisst på de mulighetene uformelle settinger kan gi for motivasjonsarbeid, bevisstgjøring og innspill.

Prosjektet har også hatt mer løst funderte omsorgstiltak. De prosjektansatte forteller at hvis guttene kommer til prosjektlokalene uten å ha spist og heller ikke har penger, så får de mat. De har ikke ubegrenset med penger og kan ikke gi dem hva som helst, men de prøver å gi de tingene som trengs mest.

Prosjektet har vært gjennomsyret av en holdning som går ut på at det er viktig med noen gulrøtter, men for mye av det gode kan være skadelig. De har hatt et bevisst forhold til at man fort kan bruke opp virkemidlene hvis man er opptatt av å være for 'cool'. Prosjektmedarbeider sier:

« En uke er det kino, neste uke er det samtale hvor vi prøver å finne ut av ting. Så det er ikke bare hyggelig og moro, de må jo komme i kontakt med tingene de har gjort og finne veien videre for ikke å gjøre de tingene igjen.

Prosjektet 'landet' derfor raskt på en forståelse av at ungdommene verken trengte eller etterspurte veldig 'coole' tilbud eller 'coole' voksne, men derimot hjelp knyttet til helse, skole og jobb. De var interessert i å få seg en utdanning, og utdanning ble brukt som gulrot for deltakelse i prosjektet. Prosjektleder uttaler: «Det var det vi solgte, ikke dyre turer, eksklusive ting.»

Mobilisering av rettigheter og tilbud

Ungdommene har rettigheter på en rekke områder, for eksempel i forhold til NAV og helsevesenet. I tillegg er det etablert tilbud innenfor mange ulike sektorer for å møte ungdom med særlige behov. Det kan imidlertid være vanskelig å få tilgang til disse tilbudene fordi de i liten grad er samordnet.

Kompleksiteten i samfunnet øker muligheten for ekskludering av ungdommene. Å gi ungdommene hjelp til å finne mulighetene og koordinere sitt eget liv og sine egne valg er derfor avgjørende for at de skal kunne komme videre. De prosjektansatte tilpasser sine oppgaver etter ungdommenes behov – ikke omvendt. De inntar en slags generalistrolle som innebærer å være både støttespiller og døråpner, talsperson og veileder. Prosjektleder sier:

« Det å få orden og oversikt for ungdommene, og i hvert fall for målgruppa her, det er kjempevanskelig. De må snakke med så mange, og alle skal kartlegge dem. Kartlegging ja, men hva mer? De er helt oppgitt. Jeg satt sammen med en ungdom som skulle inn og registrere seg på NAV. Han gikk, for han klarte ikke alle de spørsmålene som var der.

Utdanning for denne aldersgruppen står i en særstilling. Alle ungdommer i Norge har rettigheter knyttet til utdanning etter ungdomsskolen. Imidlertid er dette en rettighet som mange ikke benytter fullt ut. Grunnene kan være flere; ekskluderingsmekanismer i systemet, manglende motivasjon hos enkeltpersoner eller manglende støtte og aksept fra familie eller venner. For ungdom som ikke benytter utdanningstilbudet er det derfor ikke et spørsmål om rettigheter, men et spørsmål om muligheter. Guttene i prosjektet hadde, som alle andre, rettigheten - prosjektet gav dem muligheten. Å tilrettelegge for guttenes innlemming og deltakelse i skole har, ved siden av innlemming i arbeidsliv, vært en hovedmålsetting. Prosjektleder uttalte i 2006:

« Uten utdanning og kanskje jobb er hele prosjektet bortkasta, klarer vi ikke det, så faller dette prosjektet. Det er her det står og faller på om vi lykkes.

I mange tilfeller kan det være krevende å skape nye reelle muligheter for den enkelte – og særlig tilbakeføring til utdanning har vært en arbeidskrevende og utfordrende del av prosjektet, fordi mange av ungdommene har hatt et dobbelt forhold til utdanning. På den ene siden er skole den viktigste arena for normalt ungdomsliv og dermed nødvendig for å nå målet om å «bli som alle andre». På den andre siden er det ofte innenfor skolen de har opplevd sine tøffeste nederlag. Mange har også en skolefortid som gjør at skolen på sin side er lite motivert for å gi dem en ny sjanse. Guttene fortalte historier om at de ikke alltid var noen drømmeelever.

Jeg kan bli veldig provosert og den tida var det sånn at jeg hadde brødrene mine. Hvis noen kødda med meg så var de bare en telefon unna og de som hadde kødda skulle ønske de aldri hadde gjort noe...

Så jeg provoserte folk, fikk folk til å le rundt meg hele tida, det var det jeg drev med på skolen. Jeg hadde ikke annet å gjøre, fordi jeg følte at det her går til helvete og lot det gå til helvete. Og da var jeg bare komiker i klassen, ikke noe mer. Men jeg fikk nok, så jeg slutta.

Fra konflikt til løsning

Hovedmålet med prosjektet var at guttene skulle redusere og helst slutte med kriminalitet. Over har vi kommentert at tiltakene ikke var knyttet opp til ekstremopplevelser – rett og slett fordi man var i tvil om hvilken virkning det hadde. Derimot gikk man inn i en kartlegging av hver enkelt ungdom og så om man kunne finne årsaker til kriminalitet, vold eller andre problemområder. Målet var å hjelpe dem til å se at det var handlingsalternativer og vise at man kan gjøre ikke-kriminelle ting, men ha det ok likevel. For eksempel var det mange av guttene som manglet penger, og kriminalitet var knyttet til å kunne skaffe seg ulike statusgjenstander. Derfor var prosjektet opptatt av å skaffe guttene jobb. Kvelds- og helgejobbing ble alternativet også for mange av dem som var under utdanning.

I prosjektet brukte man blant annet metoden Aggression Replacement Training ART (Goldsteins 2000). Dette er et program for trening av sosial kompetanse og består av tre komponenter; sosial ferdighetstrening, sinnkontroll og moralsk resonnering.

Et sentralt utgangspunkt for metoden er at aggressivitet er innlært og vanskelig å forandre fordi lærdommen har kommet tidlig, vært repeterende, ikke blitt korrigert og har fungert. Men først og fremst handler det om at mange ikke vet hva de skal gjøre i stedet. De savner enkelte mellommenneskelige ferdigheter som er nødvendige for å relatere seg til andre og leve et akseptabelt sosialt liv. Metoden handler om å lære alternativene. Målet er at guttene skal takle vanskeligheter uten å gripe til aggressivitet og vold, og å lære dem hvordan de kan hevde sine behov og rettigheter uten å krenke andre.

Opp og avgjort/Alternative reaksjonsformer

Alle guttene har begått kriminalitet, og den har til dels vært alvorlig. Det er i den senere tid vokst frem en sterkere forståelse av at den strafferettslige reaksjonen på lovbruddet er vesentlig i forebyggende og rehabiliterende arbeid. I prosjektet har det vært vilje til både å hjelpe ungdommene med å gjøre opp for seg, og å jobbe fram alternative reaksjoner.

5 Måloppnåelse

I prosjektbeskrivelsen ble det oppgitt at Gutteprosjektet var forventet å ha effekt på tre nivåer: individuelt, organisasjonsmessig og på samfunnsnivå. Vi skal se på disse tre resultatområdene hver for seg og kommentere hvorfor vi mener man har innfridd - eventuelt ikke har innfridd forventningene.

Måloppnåelse på individnivå - utvikling og endring hos enkeltungdommer

På *individnivå* har målsetningen vært at guttene skulle avstå fra nye kriminelle handlinger, resosialiseres og gis mulighet for bedre integrering. De skulle oppleve mestring og få hjelp til å skape egne framtidstvisjoner gjennom skole- og jobbtiltak samt delta i aktiviteter knyttet til hjem og fritid.

Dette er ambisiøse mål, problematikken tatt i betraktning. Men prosjektet har langt på vei lyktes på dette punktet. Politiet rapporterer en sterk nedgang i antall saker, og tilbakemeldingene prosjektet får angående guttene fra andre instanser er også alt overveiende positive. Prosjektleder og prosjektmedarbeider uttaler:

« Det som er bra med prosjektet er at vi har klart å fange opp noen av disse guttene som alle andre tenkte at ikke var mulig. De var dømt til å ikke lykkes. Mange er på skole, i jobb eller i ferd med å skaffe seg jobb. De møter opp. Det så veldig mørkt ut i begynnelsen, men nå er vi der vi skulle være.

Prosjektleder, 2008

« Jeg tror vi tross alt har gjort det veldig bra. (...) Det er blitt mindre kriminalitet, de sitter ikke for de samme tingene som de har gjort gang på gang på gang. Det skjer en endring. De ser kanskje ikke det, men vi ser det. De greier å tenke litt fremover.

Prosjektmedarbeider 2008

Som tidligere beskrevet var det ikke en fast gruppe av gutter som gikk inn i prosjektet ved oppstart og som fulgte prosjektet gjennom hele forløpet. Gutteprosjektets åpne struktur innebærer at nye ungdommer ble inkludert hele tiden. Fordi deltakelse i prosjektet bygger på frivillighet har tiden de har vært tilknyttet prosjektet variert. Dette har vanskeliggjort måling av kriminalitetsutviklingen fra år til år. Siden ett av inntakskriteriene i Gutteprosjektet har vært kriminalitet, har nye medlemmer hele tiden bidratt til at anmeldelsestallene har holdt seg på et høyt nivå. Det totale antall anmeldelser registrert i Strasak omfatter 265 anmeldelser og inkluderer årene 2005 til og med 2008.

Studerer vi derimot enkeltungdommer ser vi en positiv utvikling hos flertallet av guttene. Av de 15 ungdommene som prosjektet har omfattet sluttet fire i løpet av 2007. De hadde da ingen anmeldelser siste år. Av de resterende 11 var det fire uten anmeldelser i 2008 (frem til november), tre ungdommer hadde en eller to anmeldelser i 2008, og fire hadde mellom 3-17 anmeldelser. Bare en av guttene som har vært med fra starten tilhører den siste gruppen.

Hvilke lovbrudd anmeldelsene omfatter har også endret seg over tid. Ved oppstart var det blant annet både legemsbeskadigelser og -fornærmelser, trusler og ran. I løpet av prosjektperioden har det vært et bortfall av de mest alvorlige lovbruddene.

Måloppnåelse på individnivå må vurderes opp i mot tiltakene i prosjektet. Det er sannsynlig at et prosjekt som i større grad hadde satset på tilbud som fjernet ungdommene fra deres hjemmearena og var mer spektakulære enn skole og jobb, i enda større grad kunne ha redusert kriminaliteten i prosjekt-

perioden. Det er imidlertid grunn til å tro at siden prosjektet har vært lokalt basert og tiltakene har vært knyttet til guttenes hverdagsliv, er endringene man har oppnådd i prosjektet bedre fundamentert og mer varige.

Guttene i prosjektet hadde ulik tilknytning. Enkelte hadde vært med i prosjektet Ungdomskontrakt, og hadde hatt oppfølging over lang tid. Andre kom inn i Gutteprosjektet lenge etter det var iverksatt. For alle gjaldt det at da prosjektet ble avsluttet var det også slutt på den type oppfølging og hjelp prosjektet stod for. For enkelte vil det høyst sannsynlig ha konsekvenser for om de klarer å opprettholde de endringsmålene de har satt seg, både når det gjelder kvalifisering og kriminalitet.

Måloppnåelse på organisasjonsnivå

På organisasjonsnivå hadde prosjektet en intensjon om at arbeidet skulle legge grunnlaget for en modell for samarbeid mellom Skien og Porsgrunn. Målet var å få til en mer enhetlig innsats overfor ungdomsgruppa. En forventet avkastning av samarbeidet var organisasjonsmessig læring.

Det oppsto tidlige problemer i samarbeidet med Porsgrunn, og et reelt samarbeid knyttet til Gutteprosjektet kom aldri i gang. Siden det praktiske og faglige samarbeidet uteble har ikke prosjektet blitt den prøvesteinen for samarbeid i Grenland som man hadde håpet. Det har imidlertid utviklet seg et samarbeid mellom Ungdomsteamet i Skien og i Porsgrunn og det har også blitt etablert faste rutiner for samarbeid på SLT-nivå i de to byene. Selv om dette samarbeidet ikke er knyttet direkte til Gutteprosjektet har prosjektet vært en medvirkende faktor til at et slikt samarbeid er blitt opprettet.

Uklar organisasjon og oppgavefordeling i ressursgruppa

En mindre omtalt side ved organiseringen var etableringen av ressursgruppa. Det har ikke vært uttalte målekriterier knyttet til evalueringen av ressursgruppa, men gruppa var ment å være prosjektets faglige tyngdepunkt der

man skulle diskutere seg fram til målgruppe, metode og tiltak. Ikke minst skulle ressursgruppa være en samlet utkikkspost som kunne gi informasjon om hvordan utviklingen i prosjektet var, og som kunne initiere og kvalitets-sikre de tiltakene som ble iverksatt.

Sentrale målsettinger i prosjektet var knyttet til reetablering av utdanning eller etablering i arbeidslivet. I forhold til dette var sammensetningen av ressursgruppa mangelfull. I tillegg var det manglende engasjement blant annet fra barnevernet. Svakhetene ved ressursgruppa ble forsøkt kompensert ved at det ble opprettet samarbeid med de enkelte etater. Dette var samarbeid knyttet til enkeltungdommer, men (med få unntak) uten at formelle ansvarsgrupper ble etablert.

På et mer overordnet plan var det forbindelse med Arbeidsutvalget i SLT. Disse alternative samarbeidsarenaene var til tider viktige premissleverandører både strategisk og i forhold til hver enkelt ungdom. Det gjorde ressursgruppa mindre viktig, samtidig som de prosjektansatte – og særlig prosjektleder, ble kromtappen i systemet som svært mye av informasjonen ble kanalisert gjennom.

Disse faktorene har medvirket til at ressursgruppa, i mindre grad enn forventet, har bidratt til å skape den endringsarenaen prosjektet er tuftet på.

Det ble også gjort justeringer i ressursgruppa i forhold til arbeidsoppgaver. De økonomisk-administrative oppgavene, som søknader og drift av prosjektet på overordnet nivå, ble ikke overført til prosjektleder, men beholdt hos SLT-koordinator. Det ble også bestemt at SLT-koordinator skulle fortsette som medlem av ressursgruppa. Hun fikk dermed en dobbelt rolle fordi hun også var ansvarlig for prosjektet gjennom SLT.

Det ser imidlertid ikke ut som uklarhet i organisering eller rolleutforming har stått i veien for oppgavene som skulle løses. 'Kjernegruppa' i prosjektet (prosjektansatte, SLT-koordinator og politi) har i liten grad blitt sittende fast i problemer, men jaktet løsninger - ikke bare i arbeidet med ungdommene, men også samarbeidsmessig og organisatorisk.

Målsettinger på samfunnsnivå

På samfunnsnivå hadde man forventninger til at prosjektet skulle gjøre en forskjell ved å hindre utvikling av organisert kriminalitet blant deltagerne i prosjektet. Det var i tillegg en klart uttrykt målsetting å unngå oppblomstring av fremmedfrykt og rasisme i nærmiljøet. Prosjektet var tenkt som et modellprosjekt med overføringsverdi til andre kommuner med lignende problematikk.

Spør vi guttene selv var det ikke kriminalitet som brakte dem sammen i utgangspunktet, og i hvilken grad det var riktig å omtale dem som en gjeng kan også diskuteres. Mye kan imidlertid tyde på at merkelappen de fikk skapte en identitet, et samhold og noe å leve opp til.

I dag er imidlertid ikke Gjemsøygjengen lengre noe begrep. Det er all grunn til å tro at prosjektet har vært medvirkende til at volden i dette miljøet ikke akselererte og 'satt seg'. Hvorvidt prosjektet har forhindret organisert kriminalitet mer generelt kan vi imidlertid ikke svare på.

I hvilken grad et prosjekt som dette har virkning på samfunnsnivå ved å hindre oppblomstring

Vi opplevde oss ikke akkurat som en gjeng, men folk beskrev oss sånn. Vi var bare en gjeng gode venner som gjorde kriminalitet for å overleve, mente vi da. Vi gjorde det fordi i vårt miljø så var det ikke akkurat så mye ukepenger eller noe sånt noe.

✽

Vi er venner, som alle bor på et sted. Det starta som en vennegjeng. Men etter hvert som ting skjedde omtalte de det som Gjemsøygjengen. Foreldrene våre visste vel ikke at vi drev med kriminalitet, men de visste at vi var litt seint ute og sånn. Vi var ikke ute for å gjøre kriminelle ting - når du er der ute skjer ting bare så fort. Tenker litt for lite, vet ikke. Vi liker å slappe av, men vi slapper av på en rar måte...

✽

Det er starta et sånt rykte at flere folk overalt har lyst til å ta oss, slåss med oss, for eksempel kommer vi på en fest sier de; der er Gjemsøygjengen. Så kommer plutselig en eller annen og begynner å bøse seg. Alt har roa seg nå. Vi har blitt voksne.

✽

Vi var et lag sammen. Ikke noen gjeng. Men i visse øyne ble vi sett på som gjeng. For når vi sloss så støtta alle hverandre. Vi begynte å organisere.

av fremmedfrykt og rasisme har vi heller ikke gode måleindikatorer på. Men vi vet at grupper blir marginalisert blant annet fordi atferd eller egenskaper én eller noen få har, gjøres til kjennetegn for alle i samme gruppe. Når egenskapen er negativt definert vil det medføre stigmatisering, frykt og fordommer. Prosjektet har stått midt i denne 'striden'. Foruten massiv medieomtale av gruppen før prosjektet startet har selve prosjektet blitt eksponert i pressen og gitt et delvis negativt fokus. Gjennom denne eksponeringen kan prosjektet ha bidratt til at fremmedfrykt/rasisme har økt - i hvert fall i en periode. Er den positive utviklingen vi ser hos guttene i prosjektet varig, er det en sjanse for at det også kan bli 'godt' pressestoff. I så fall vil det kunne endre bildet.

Etter de første erfaringene med pressen ble det utviklet en strategi knyttet til eksponering og hvem som skulle utale seg. Det er en viktig lærdom fra Gutteprosjektet at det er nødvendig å tenke gjennom mulighetene for eksponering, og ha beredskap for hvordan man skal møte det.

Prosjektet har helt klart tilført feltet kunnskap som har overføringsverdi til andre kommuner med tilsvarende problematikk. Kunnskapen er gjort tilgjengelig for andre blant annet gjennom evalueringen. I tillegg har flere av de sentrale aktørene i prosjektet formidlet erfaringer og kunnskap gjennom foredrag og stilt opp i forhold til eksterne forespørsler knyttet til råd eller veiledning.

6 Verd innsatsen? – Drøfting og anbefaling

Gutteprosjektet har nådd målsettingene på viktige områder. I tillegg har det vært et kostnadseffektivt prosjekt. For mange av guttene ville langt mer kostnadskrevende tiltak, som for eksempel institusjonsplassering, vært et reelt alternativ. Prosjektet har hatt tillit hos guttene det har vært innrettet mot. Da en av dem fikk høre at prosjektet skulle avsluttes, sa han: «Ikke kutt det ut. Det er bra for folk, det lover jeg.»

Prosjektet bygger på kunnskap fra tidligere prosjekter, men har også etablert ny kunnskap. Kunnskapen vi kan ta med fra prosjektet er knyttet både til forankring og organisering av prosjektet, metode i møte med ungdommene og samarbeid med politiet. Vi vil avslutningsvis kommentere disse tre områdene, som samtidig fremstår som anbefalinger for tilsvarende prosjekter.

Beredskapsorganisering forankret i SLT

Gutteprosjektet har vært plassert under SLT. Det har gitt prosjektet autoritet og en politisk godkjenning. Gjennom SLT er det en god link ut mot alle de aktuelle fagavdelingene. Prosjektet er automatisk løftet opp på Politirådsnivå (tidligere styringsgruppe for SLT), der blant annet ledelsen i kommunen og ledelsen i politiet er representert.

SLT i Skien har oversikt og samordningskompetanse. Det gjorde at urovekkende signaler og bekymringsmeldinger fra ulike miljøer ble samordnet, og

det ble avdekket behov for innsats. I et prosjekt som dette er tidsaspektet en kritisk faktor. Hvis det går for lang tid kan problematikken 'sette seg', nye ungdommer bli rekruttert og oppgittetheten/frykten i lokalmiljøet få utvikle seg.

I Gutteprosjektet gikk det over ett år fra problemene var avdekket til prosjektet var på plass. Det skyltes ikke sommel eller sendrektighet hos de som hadde ansvaret lokalt, men prosesser som inkluderer søknad av økonomiske midler, etablering av samarbeidsgrupper og ansettelse av prosjektleder er alltid tidkrevende. Å finne fram til en organisering som forkorter tiden mellom avdekking av et problem til iverksetting av tiltak vil derfor kunne gi gevinst.

Beredskapskoordinator

Denne gangen var det gutter med minoritetsbakgrunn som gjorde det nødvendig å iverksette ekstraordinære tiltak. Neste gang er det kanskje hatkriminalitet, problematikk knyttet til ungdom på institusjoner eller prostitusjon i ungdomsmiljøene som krever innsats utover det etablerte hjelpeapparatet. Gutteprosjektet har vist at Skien har de faglige, menneskelige og samarbeidsmessige ressursene som skal til for å kunne løse disse og tilsvarende utfordringer.

Da man avdekket behovet for innsats overfor guttene i prosjektet hadde man ingen beredskap. Man etablerte prosjektet fra bunn gjennom tradisjonell prosjektorganisering.

For å få til en mer effektiv måte å møte utfordringer i ungdomsmiljøene på vil vi argumentere for en ny stilling – en *beredskapskoordinator*. Vedkommende vil kunne etablere et team rundt seg (av etablerte etater og virksomheter) som til enhver tid er tilpasset den aktuelle problematikken.

Erfaringene fra Gutteprosjektet gjør det naturlig at en eventuell beredskapskoordinator i Skien forankres i SLT, og rapporterer til arbeidsutvalget. En slik organisering vil medføre at SLT blir bedre rustet til å kunne initiere

tiltak der de ser det er behov. I andre kommuner som vil etablere en beredskapsenhet (for eksempel kommuner uten SLT) kan det være andre modeller som er bedre tilpasset disse kommunenes organisering. Hovedideen er at organiseringen er fleksibel, kan komme raskt på plass, være operativ og kunnskapsbyggende.

Beredskapsorganisering med koordinator innebærer å jobbe prosjektbasert, slik som Gutteprosjektet er et eksempel på, men innenfor organisatorisk forutsigbare rammer. I eksternt finansierte prosjekter er det vanlig å få bevilgning for ett år av gangen. Det gjør det vanskelig å drive langsiktig, og forutsigbarheten blir svak både for ansatte og de som er inkludert i prosjektene. I mange tilfeller blir det økonomien og ikke problematikken som styrer prosjektet – og avgjør for eksempel når man må avslutte kontakten med ungdommene som er involvert og har behov for hjelp.

Ved en beredskapsorganisering vil man kunne

- åpne muligheten for raskt å etablere lokalbaserte prosjekter knyttet til ulike problemer som blir avdekket.
- iverksette kontaktetablering, motivasjonsarbeid og oppfølging av ungdommene og deres familier ut over det ordinære hjelpeapparatet er i stand til.
- få en tidsgevinst ved oppstart. Tid er ofte en kritisk faktor i forhold til resultatoppgjøret.
- få mulighet til å bevare gode samarbeidsarenaer fra prosjekt til prosjekt. I Gutteprosjektet er samarbeidet med politiet eksempel på en slik samarbeidsarena.
- sikre at erfaringsbasert kunnskap blir tatt vare på og benyttet. Å skape kunnskapsutvikling på feltet er særlig viktig i forhold til metode- og tiltaksutvikling.
- sikre forutsigbarhet, langsiktighet og utvikling for den (de) ansatte.

Å skape motivasjon om til handling – etablering av en endringsarena

Det andre området hvor Gutteprosjektet har tilført fagkunnskap, er hvordan de har lagt til rette for det vi har valgt å kalle en endringsarena.

Gutteprosjektet har endring gjennom kvalifisering som grunnleggende metode og har omskapt guttenes motivasjon til handling. Endringsarenaen som er bygget opp er knyttet til noen grunnprinsipper i møte med ungdommene. De viktigste er relasjonsbygging, hverdagskvalifisering, lokal forankring, individualitet og frivillighet.

Relasjonsbygging

Guttene møtte de prosjektansatte med stor grad av mistillit. De prosjektansatte gav derfor kontaktetablering og relasjonsbygging førsteprioritet ved oppstart. Metoden er like enkel som den er krevende: tilstedeværelse og etterrettelighet.

Fra tidligere prosjekter vet vi at oppfølging er helt vesentlig i denne type jobbing. Prosjektet er 'uslåelig' når det gjelder å være tett på. De prosjektansatte var tilgjengelige for ungdommene ikke bare i vanlig arbeidstid men i prinsippet døgnet rundt. Guttene ble fulgt opp uansett hvilken situasjon de var i - også om de ble fengslet. Mange prosjekter har snevre rammer for hvem som passer inn, og ekskluderer ungdom som viser frem problemene sine. Gutteprosjektet hadde ingen ekskluderingsparagraf. Det ga trygghet.

Hverdagskvalifisering

I et prosjekt som dette kan spektakulære fritidsaktiviteter være fristende å ty til som hovedbeskjeftigelse, fordi det kan ha en positiv motivasjonseffekt og smører prosjektet. I Gutteprosjektet har man imidlertid satset på hverdagskvalifisering, det vil si skole og jobb, som hovedtilbud når det gjelder aktiviteter. Inkludering på disse

arenaene er krevende, men sikrer guttene reell og anvendelig kompetanse samtidig som utdanning og arbeidsliv er to viktige sosialiseringarenaer for alle ungdommer i tilsvarende alder.

Lokalt forankring

Gutteprosjektet opererer på 'hjemmebane'. Det betyr for det første at guttene måtte lære å forholde seg til og ta et oppgjør med det miljøet de hadde vært en del av. Den kontinuerlige utfordringen det innebar ga de prosjektansatte reelle problemstillinger å jobbe med i forhold til den enkelte ungdom. I tillegg åpnet det for nærmiljø- og familietilnærming.

Den lokale forankringen gjorde at særlig prosjektleder kunne dra nytte av sin lokalkunnskap. Det gjorde henne til en viktig person i ungdommens liv, fordi hun ble døråpner og koordinator av lokalforankrede tilbud som ungdommene også kunne benytte etter at prosjektet var avsluttet.

Gjennom prosjektet har mange av guttene fått hjelp til å skaffe seg en jobb. Det gjelder deltidsjobb for dem som er under utdanning, og fulltidsbeskjeftigelse for andre. Gjennom lønnet arbeid har de blitt gitt mulighet til å skaffe seg statusgjenstander som tidligere bare var oppnåelige gjennom kriminalitet.

Individuell tilnærming

Man har i liten grad forholdt seg til guttene som en gruppe, men valgt en individuell tilnærming. På den måten har prosjektet unngått å bygge opp under negativ felles identitet, og hver enkelt ungdom har i større grad blitt møtt med tilpasset og målrettet innsats. Selv om flere av guttene var definert som en 'gjeng' da prosjektet startet, har prosjektet vist at de har ulik problematikk, varierende egenmotivasjon og individuelle behov for hjelp.

Frivillighet

Tiltaket er frivillig og guttene går inn i prosjektet med et håp om at de skal klare å endre sin livssituasjon. De prosjektansatte jobbet bevisst for å transformere den enkeltes håp til en tro på at det var mulig. På den måten forsterket de motivasjonen og endringsvilligheten hos den enkelte ungdom. En del av motivasjonsarbeidet har vært å hjelpe ungdommene til å se at de har handlingsalternativer til kriminalitet.

Prosjektansattes rolle

Det er de prosjektansatte som først og sist har skapt endringsarenaen. Samlet har de med seg bred kunnskap og erfaring. Prosjektleder har sosialfaglig bakgrunn, er godt kjent med problematikken fra tidligere og har god lokal-kunnskap. Prosjektmedarbeider har bakgrunn fra ungdomsarbeid med tilsvarende målgruppe. Som team utfyller de hverandre både når det gjelder kompetanse, alder, kjønn og bakgrunn.

De prosjektansattes vilje og mulighet til å gå inn i ulike roller blant annet som 'døråpner', 'mentor', 'samtalepartner' og 'tilrettelegger', har gjort at ungdommene har fått tilgang til et vidt spekter av tilbud og muligheter, samtidig som de bare har trengt å forholde seg til en eller to personer. Prosjektets arbeidsform krever stor grad av fleksibilitet. I Gutteprosjektet har de prosjektansatte både vært villige til å jobbe fleksibelt, og hatt frihet til å disponere egen arbeidstid.

Begge de prosjektansatte, men særlig prosjektleder, viste stor grad av engasjement. Det kom guttene og prosjektet til gode. Faren ved å være svært engasjert er at man kan bli utbrent. Prosjektleder trekker fram gode samarbeidspartnere som den beste måten å lade batteriene på. I tillegg hadde prosjektet ekstern veiledning. Veileder har både vært med på å løfte prosjektet faglig og vært en buffer i forhold til utbrenthet.

Politiets medvirkning og rolle

Det siste hovedområdet Gutteprosjektet har samlet nyttig kunnskap er måten politiet har engasjert seg og jobbet.

Gjennom de siste årene har det vært en prioritert målsetting å finne fram til gode samarbeidsløsninger mellom politi og deler av behandlingsapparatet. Det har også stått høyt på den politiske dagsorden å utvikle mer formålstjenelige reaksjonsformer overfor unge lovbrystere. Gutteprosjektet svarer på begge disse utfordringene.

Grenland politistasjon har en forebyggende avdeling, noe som har gjort det mulig for politiet å prioritere arbeidet med ungdommene i prosjektet. Prosjektet ble forankret i denne avdelingen og en tjenestemann har vært engasjert i prosjektet gjennom hele perioden.

Politiet sitter på én av de viktigste måleparametrene; kriminalstatistikken. Det gir dem, til enhver tid, mulighet for å legge fram et samlet kriminalitetsbilde og gi trendanalyser av utviklingen. Politiet ble en viktig aktør når det gjaldt å 'ta pulsen' på miljøet.

Mange av guttene kom inn i prosjektet med uoppgjorte saker. På Grenland politistasjon er det en påtalejurist med ansvar for ungdomssakene. Politiet og påtalejuristen har jobbet for at guttene skulle få gjort opp og lagt bak seg tidligere straffesaker. De har hatt som siktemål å utforme reaksjonene på en måte som i minst mulig grad hindrer gode forløp ungdommene er inne i, blant annet ved å legge til rette for gjennomføring av skole og utdanning.

Samtidig har politiet vært tydelige på å signalisere at de ser alvorlig på de til dels grove forholdene guttene i prosjektet har vært tiltalt for. De har jobbet både opp mot ofrene og gått inn i problematikken rundt vitnebeskyttelse i saker hvor deltagere fra Gutteprosjektet var involvert.

Politiets tålmodighet og engasjement i Gutteprosjektet har vært en viktig faktor for å skape den ønskede endringen hos mange av ungdommene.

Litteraturliste

- Balchen, P. C. (1998). *Politiets forebyggende arbeid: Begrensninger og muligheter*. Nesbru: Vett & Viten AS.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2007). *Føre var og etter snar – om ungdom, gjeng og kriminalitet*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Berg, B. (2005). *En stein i elva. Evaluering av et kvalifiseringsprosjekt for ungdom med minoritetsbakgrunn*. Trondheim: SINTEF
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen: en sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.
- Carlsson, Y. (2006). *Hvordan gripe de ugriplige unge med minoritetsbakgrunn. En virksomhetsbeskrivelse av et mentorprosjekt i Kristiansand*. NIBR-notat 2006:117. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Carlsson, Y. (2005). *Tett på gjengen: en evaluering av gjengintervensjonsprosjektet «Tett på» i Oslo*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning. Vol. 2005:14.
- Det kriminalitetsforebyggende råd (2007). *Kriminalitet blant innvandreringdom*. Oslo: Det kriminalitetsforebyggende råd/Justis- og politidepartementet.
- Egge, M. (2004). *Forsøk med ungdomskontrakt – en alternativ reaksjonsform rettet mot unge lovbrytere*. PHS Forskning 2004:1.
- Egge, M., Ganapathy, J. & Runhovde, S. (2008). *Hvitt eller bredt?: rekruttering av minoritetsstudenter til Politihøgskolen*. PHS Forskning 2008:2.
- Erstad, O. (1997). *Det kriminalitetsforebyggende siktemål*. PHS Forskning 1997:3.
- Giertsen, H. (1989). *Egne og andre standarder. Utlendingers møte med politi og rettsvesen – erfaringer og forståelsesmåter*. Oslo: Institutt for kriminologi og strafferett. KS-serien 1:90.
- Goldsteins, A P. (2000). *Aggression Replacement Training -En multimodal metod för att ge aggressiva barn och ungdomar sociala alternativ*. Stockholm: Barnhemmet Oasen AB.

- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne: kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gundhus, H. I. et al. (2008). *Modell for forebygging av kriminalitet? Evaluering av Samordning av Lokale Kriminalitetsforebyggende Tiltak (SLT)*. PHS Forsking 2008:4.
- Jon, N. (1994). *Ungdomsarbeid i Skien kommune: en studie av prosjektet "Samordning av lokale tiltak" (SLT)*. Oslo: KRÅD.
- Justis og politidepartementet (2005). *Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet (2005–2008)*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Langslet, G. J. (1999). *Løft*. Oslo: Gyldendal Akademisk forlag.
- Lien, I. L. (2003). Å finne seg sjæl. Om innvandrerungdommens frihet, makt og motmakt. I: F. Engelstad & G. Ødegården (Red.), *Ungdom, makt og mening* (s.305-306). Oslo: Gyldendal Norske Forlag .
- Myhre Lie, E. (2000). Innvandrere og kriminalitet. URL: <http://www1.sv.no/oslo/artikler/Innkrim.htm> [Lesedato: 02.02.2009].
- Normann, T. M., & Ugreinov, E. (2007). Arbeidsmarginalisering og levekårsproblemer. I: T. M. Normann (Red.), *Ungdoms levekår*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- NOU 2008:15 *Barn og straff - utviklingsstøtte og kontroll*
- Prieur, A. (2004) *Balanskunstnere: betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax.
- Raknes, R. (2008). *Politiet som kriminalitetsbekjemper*. Oslo: PHS Mastermodul 2.
- Sandberg, S. & Pedersen, W. (2006). *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget.
- SLT-perm* (2005). Oslo: Det kriminalitetsforebyggende råd/Justis- og politidepartementet.
- Skarðhamar, T. (2007). Oppvekstvilkår og registrert kriminalitet. I: T. M. Normann (Red.), *Ungdoms levekår*. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Statistisk Sentralbyrå*. (2008). Ny innvandregruppering. <http://www.ssb.no/vis/omssb/Igangspubl/art-2008-10-14-01.html> [Lesedato 23.01.2009].
- Størkersen, D. & Fredriksen, H. (2007). Problemanalyse – ungdom og vold i Grenland. Telemark politidistrikt.
- Sverdrup, S. (2002). *Evaluering. Faser design og gjennomføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Weber, M. (1981). *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd*. Oslo: Gyldendal Norske forlag.

Øia, T. & Helland, H. (2000). *Forebyggende ungdomsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Østland, T. (2005). *På hvilken måte kan politiet i Skien forbygge/begrense at unge innvandregutter danner grupperinger som sprer frykt i nærmiljøet?* Oslo: PHS
Fordypningsoppgave i Kriminalitetsforebyggende politiarbeid.

Rapporten **Tro, håp og mulighet** bygger på en evaluering av et kriminalitetsforebyggende samarbeidsprosjekt som har inkludert 15 gutter fra Skiensområdet.

Prosjektet, som ble hetende Gutteprosjektet, har hatt endring gjennom kvalifisering som grunnleggende metode. Prosjektet har etablert en endringsarena bygget på to beslektede forutsetninger: å tro på vilje til endring og å skape mulighet for endring.

De prosjektansatte har gjennom kontaktetablering og tett oppfølging omskapt guttenes motivasjon til handling, og gitt dem reelle muligheter for å bli inkludert på arbeidsmarked, få utdanning og avslutte den kriminelle aktiviteten. Stikkord har vært relasjonsbygging, hverdagskvalifisering, lokal forankring, individualitet og frivillighet.

I følge politiet har det vært en klar nedgang i kriminelle handlinger blant flertallet av guttene i prosjektet, og guttene har også langt på vei oppfylt målet knyttet til å være aktive i skole- og jobb sammenheng.

POLITIHØGSKOLEN

PHS Forskning 2009: 1

Slemdalsveien 5
Postboks 5027, Majorstuen
0301 Oslo
Tlf: 23 19 99 00
Faks: 23 19 99 01
www.phs.no